

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Bystrík Feranec

Křestní obřady křesťanských církví

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Radek Tichý, Ph.D. et S.L.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 1. 2018

Bystrík Feranec

Bibliografická citace

Křestní obřady křesťanských církví: Diplomová práce / Bystrík Feranec; vedoucí práce: PhDr. Radek Tichý, Ph.D. et S.L.D. – Praha, 2018. – 75 s.

Anotace

Diplomová práce *Křestní obřady křesťanských církví* pojedná o křestních obřadech církve římskokatolické, církve řeckokatolické, pravoslavné, Československé církve husitské a Českobratrské církve evangelické. O fenoménu svátosti křtu jako o jednotícím prvku křesťanských církví bude pojednáno z pohledu dějinného vývoje liturgie křestních obřadů a samotného průběhu křestní liturgie. Diplomová práce na základě studia dějin a současných forem bohoslužby ukáže, které jsou společné a rozdílné prvky křestní liturgie a nakolik se teologie křtu vtištěná do obřadů v jednotlivých denominacích liší či podobá.

Klíčová slova

křest, liturgie, křestní obřady

Abstract

Baptismal Ceremonies of Christian Churches

The diploma thesis *Baptismal Ceremonies of Christian Churches* deals with baptismal ceremonies of Roman Catholic Church, Greek Catholic Church, Orthodox Church and Czechoslovak Hussite Church; and Evangelical Church of Czech Brethren. The phenomenon of the baptismal sacrament will be taken in of historical view of baptismal ceremonies and itself in the process of baptismal liturgy. The thesis which is on the ground of historical studies and of contemporary forms of worship will demonstrate common and different elements of baptismal liturgy and to what extent the baptismal theology incorporated into ceremonies varies or resembles.

Keywords

Baptism, the liturgy, baptismal ceremonies

Počet znaků (včetně mezer): 114 544

Poděkování

Děkuji PhDr. Radku Tichému, Ph.D. et S.L.D., za pomoc, cenné rady, věcné připomínky a vedení diplomové práce. Také děkuji rodině a všem přátelům, za modlitby, morální i věcnou podporu.

Obsah

Úvod.....	9
1. Některé úvodní poznámky	11
1.1. Zkoumané křesťanské denominace	11
1.2. Křest	12
1.3. Vývoj křestní liturgie.....	13
1.3.1. Předobraz křtu ve Starém zákoně.....	13
1.3.2. Křest v Novém zákoně.....	14
1.3.3. Krátce z dalšího vývoje křtu	15
2. Osoby, které se účastní křestní liturgie	18
2.1. Kdo může přijmout křest.....	18
2.2. Vysluhovatel svátosti křtu.....	19
2.3. Kmotr, společenství věřících.....	20
3. Obřady připravující k přijetí svátosti křtu.....	22
3.1. Prekatechumenát	22
3.2. Katechumenát.....	22
3.2.1. Historický vývoj – katechumenát.....	23
3.2.2. Obřad přijetí do katechumenátu	25
3.2.3. Obřady v období průběhu katechumenátu – vzdálenější příprava.....	29
3.2.4. Obřady katechumenátu – bližší, bezprostřední příprava.....	33
3.3. Katechumenát v jednotlivých denominacích	38
4. Slavení křestní liturgie	40
4.1. Obřad křtu v liturgickém roce	40
4.2. Místo křestní liturgie	41
4.3. Průběh křestní liturgie	42
4.3.1. Přípravné a úvodní obřady	42
4.3.2. Vlastní obřad křtu.....	50
4.3.3. Vysvětlující obřady ve slavení křestní liturgie	52
4.4. Společné prvky křestní liturgie.....	56
4.5. Odlišnosti křestních liturgií jednotlivých denominací	56
4.6. Křest malých dětí.....	57
4.6.1. Křest dětí a jeho pojetí v křesťanských církvích.....	58
4.7. Mimořádná forma křtu	59

4.8. Křest a ekumenické vztahy	60
5. Období mystagogie.....	62
5.1. Co je období mystagogie?	62
Závěr.....	65
Seznam použitých zkratek	70
Seznam literatury.....	71

Úvod

Narozením člověk vstupuje do reality lidského života. Počátek křesťanského života spočívá ve znovuzrození z vody a z Ducha svatého, tedy ve křtu. Křesťanská liturgie je jako celek doprovázena mnoha úkony, symboly a znameními, jež napomáhají člověku k setkání s Bohem. Celek se však skládá z částí, proto předmětem této diplomové práce bude křestní liturgie v pojetí námi zvolených nejvýznamnějších křesťanských církví u nás. Těmi jsou církev římskokatolická, řeckokatolická, pravoslavná, dále Církev československá husitská a Českobratrská církev evangelická. Téma práce „Křestní obřady křesťanských církví“ je zvoleno především v ekumenickém duchu jednoty křesťanských církví. Cílem práce je srovnání současné podoby praxe ve slavení křestní liturgie a pojetí křtu v těchto církvích.

Z pohledu liturgické praxe církve stojíme u křtu jako u pomyslného rozcestníku, od kterého pak církve jdou cestou hlásání a životem evangelia v rytmu vlastního liturgického života.

Křesťanské církevní denominace jsme zvolili s přímým ohledem na liturgická slavení. Práce si tak klade za úkol porovnat pomocí komparace současných liturgických textů obřady křesťanské křestní liturgie a obřady s touto liturgií spojené. Práce zkoumá obřady připravující na křest, samotný obřad křtu a obřady následující bezprostředně po křtu. O křtu pojednáme jako o samostatné svátosti křesťanské iniciace v dospělosti, i když neztrácíme ze zřetele skutečnost, že křesťanská iniciace v dospělosti spojuje přijetí tří svátostí, kterými jsou mimo křtu ještě biřmování a eucharistie.

V první kapitole práce krátce představíme zvolené křesťanské denominace a stručně pojednáme o historických momentech důležitých pro křestní praxi. I když jde o širokou oblast, která by si určitě zaslouhovala samostatnou badatelskou činnost, věříme, že pro potřeby této práce bude rozsah dostatečný.

Druhá kapitola práce na základě dostupných pramenů pojedná o tom, pro koho je křest určen, kým je vysluhován a kdo je u něj přítomen.

Ve třetí kapitole se zaměříme na obřady, které předcházejí křtu, tedy na obřady vzdálenější a bližší či bezprostřední přípravy. V úvodu opět předložíme krátký historický náhled na vývoj tohoto přípravného období. Dále se pak zaměříme na samotné liturgické obřady s tímto obdobím spojené.

Hlavní částí naší práce bude čtvrtá kapitola, která se zabývá obřady předkřestní liturgie, samotné křestní liturgie a obřady následujícími po udělení křtu. Křestní liturgii

zasadíme do kontextu místa a času slavení, v průběhu samotné komparace poukážeme na jednotlivá gesta či symboly doprovázející křestní liturgii. Práce tedy bude vycházet z obřadu křtu dospělého, dotkneme se však i obřadu křtů dětí či podoby křestního obřadu v mimořádné situaci. V závěru kapitoly se pokusíme v kratičké syntéze poukázat na společné i rozdílné prvky křestní liturgie zvolených křesťanských denominací.

V jedné ze závěrečných kapitol pojednáme o období, které po křtu následuje. Pokusíme se podívat na to, co se v tomto období děje a jak je strukturováno a pojato v jednotlivých církvích.

V závěrečné části se pokusíme synteticky pojednat o liturgické podobě křestních obřadů a tím reagovat na úkol naší práce, porovnat současnou křestní praxi jednotlivých křesťanských denominací, nakolik se teologie křtu vtištěna do těchto obřadů liší či podobá.

1. Některé úvodní poznámky

Před samotnou analýzou křestních obřadů jednotlivých církví se v této kapitole zabýváme dvěma předběžnými tématy. Nejprve stručně představíme zkoumané křesťanské denominace a poté skutečnost křtu v jeho historických souvislostech.

1.1. Zkoumané křesťanské denominace

Podle církevního magisteria existuje jediná Kristova církev, „která subsistuje v katolické církvi, je řízena Petrovým nástupcem a biskupy ve společenství s ním.“¹ Není potřeba zdůrazňovat, že křest je zde první ze sedmi svátostí a že jeho vzorový způsob slavení je pro dospělé zasazen v jednom obřadu spolu s biřmováním a eucharistií. Pro katolickou církev latinského obřadu se používá název římskokatolická církev,² pro církev byzantského obřadu či byzantsko-slovanského obřadu církev řeckokatolická. V naší práci budeme mezi římským a řeckým ritem samozřejmě rozlišovat, i když teologicky se jedná o jedinou církev.

Církev pravoslavná patří mezi církve „které sice nejsou v dokonalém společenství s církvi katolickou, ale zůstávají s ní spojeny velmi těsnými pouty, jako apoštolská posloupnost a platná eucharistie.“³ V České republice pravoslavná církev nese název „Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku“ a existuje jako samostatná autokefální církev nesjednocená s Římem. V roce 1922 byla státem uznána jako náboženská Československá obec pravoslavná.⁴ Kromě křtu uznává dalších šest svátostí, základním způsobem udělení křtu je trojí ponoření.⁵

Církev československá husitská spadá dle katolického pojetí mezi církevní společenství. Sociologicky ji lze označit jako církev národního charakteru. Založena byla v roce 1920 skupinou reformě smýšlejících římskokatolických kněží a uchovala tak sedm svátostí a stanovený liturgický řád.⁶

¹ DI 17

² Byť existují též jiné latinské rity – ambrosiánský či hispánský.

³ DI 17

⁴ Srov. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 29.

⁵ Srov. FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo: Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. 3. upr. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 37.

⁶ Srov. FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo*, s. 174–175.

Českobratrská církev evangelická patří mezi „církevní společenství, která neuchovala platný episkopát a ryzí a úplnou podstatu eucharistického tajemství, nejsou církvemi v pravém slova smyslu, nicméně pokřtění v těchto společenství jsou od křtu včlenění do Krista, a jsou proto v určitém, i když v nedokonalém společenství s církví.“⁷ V České republice se jedná o nejpočetnější protestantskou denominaci, která vznikla v roce 1918 spojením všech českých sborů Evangelické církve augsburského vyznání a Evangelické církve helvetského vyznání.⁸ Vysluhuje dvě svátosti: křest a večeři Páně.⁹

Jednotlivé denominace byly zvoleny s ohledem na svou významnost. Církev řeckokatolická pro svou provázanost s církví římskokatolickou, církev pravoslavná pro starobylost a liturgickou blízkost k řeckokatolické církvi. Církev československá husitská a Českobratrská církev evangelická protože patří mezi nejpočetnější protestantské církve u nás.

Denominace mimo církev římskokatolickou jsou členskými církvemi Ekumenické rady církví, Římskokatolická církev je radě přidružena. Jak bylo uvedeno výše, katolická církev uznává platnost svátostí Pravoslavné církve, se dvěma zkoumanými protestantskými církvemi uzavřela v roce 1994 Dohodu o křtu, ve které se píše: „Účinek křtu nepůsobí lidé tím, že vykonávají obřad. Bůh zůstává svrchovaný a na lidských úkonech nezávislý. Obě církve však věří, že ve křtu vykonaném lidmi působí Bůh pro zásluhy Ježíše Krista v Duchu svatém.“¹⁰

I když deklarace Dominus Iesus používá různé pojmy pro různé náboženské skupiny, v naší práci budeme používat označení církev, církevní společenství či denominace jako synonyma.

1.2. Křest

Křest je „základní svátost, která očišťuje a naplňuje Duchem svatým a začleňuje do církve.“¹¹ Význam českého slova křest je odvozený od slova „pokřistit“ pocházejícího od Kristus.¹² Je jazykově nezávislým překladem řeckého βαπτίζειν, které označuje

⁷ DI 17

⁸ Srov. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, s. 72.

⁹ GRUBER, Jiří. *Stručné shrnutí: Evangelický katechismus, Sešit C*. Praha: Kalich, 2004, čl. 96.

¹⁰ *Dohoda o křtu*. Dokumenty – svazek 3, Praha: Sekretariát České biskupské konference (pro vnitřní potřebu), 1994, čl. 2c.

¹¹ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník: Křest*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 220.

¹² Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník: Křest*. Praha: Kalich, 1956, s. 358.

ponořit, obmýt, pokřtít.¹³ Křest se provádí obřadem obmytí vodou nebo ponořením do vody, což je velmi častý symbol očisty v dějinách nejrůznějších náboženství. K materii křesťanského křtu, vodě, však patří i neoddělitelná forma, tedy křestní formule.¹⁴

Na začátku práce chceme zdůraznit odlišnost křtu od pouhého symbolu obmytí vodou a vyzdvihnout jeho hlubší význam jako svátosti. Jazykově vzdálenější pokřtiti, pak dostává jasnější význam ve smyslu stát se Kristu podobným, stát se Kristovým. Obmytím vodou a křestní formulí deklaruujeme, že se člověk pokřtěný stává majetkem Kristovým. Předpokladem přijetí křtu je svobodné rozhodnutí patřit Kristu a být do něj vštípen. Křesťan „patřící Kristu“ je tedy ten, kdo má Kristova Ducha, přijal od něj pomazání a je následovníkem svého Pána, Ježíše Krista.¹⁵

Křest je tedy vstupní branou křesťanství, která otevírá přístup k ostatním svátostem. Proto se křest správně a vhodně definuje jako svátost znovuzrození skrze vodu ve slově, protože křtem jsme osvobozeni od hříchů a jsme znovuzrozeni jako Boží děti.¹⁶

1.3. Vývoj křestní liturgie

V této kapitole pojednáme o vývoji křtu. Jeho předobraz, který nacházíme ve Starém zákoně, dochází svého naplnění ve světle zákona Nového. V dějinném kontextu se pokusíme podívat na vývoj křestní praxe.

1.3.1. Předobraz křtu ve Starém zákoně

Předobraz křtu nalézáme na několika místech starozákonních spisů, kde je přímo popisována očištná a uzdravující síla vody. Voda totiž je v první řadě zdrojem života a síly, stejně tak je prostředníkem smrti, i prostředkem k očišťování v obřadném umývání.¹⁷ „Je tedy oživující, ale také hrozivou silou, vždy očištnou a všudypřítomnou v lidském životě a v životě lidu smlouvy.“¹⁸

Voda tedy zaujímá přední místo mezi živly světa, je přítomna u samotného stvořitelského aktu, jak to popisuje kniha Genesis: „Země byla pustá a prázdná a nad propastnou tůň byla tma. Ale nad vodami vznášel se duch Boží.“¹⁹

¹³ LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie: Křest*, Český překlad, 5. vydání. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981, s. 188.

¹⁴ N. Já, Tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

¹⁵ Srov. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník: Křesťan*, s. 359.

¹⁶ Srov. KKC 1213

¹⁷ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie: Voda*, s. 558.

¹⁸ LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie: Voda*, s. 558.

¹⁹ Gn 1,2

Vodu jako prostředníka očišťování dále představuje životní příběh lidu smlouvy s Hospodinem. Očištění spravedlivých v očích Boha můžeme popsat příběhem potopy v sedmé kapitole knihy Genesis: Bůh dopouští potopu na zemi, aby proudy vody očišťily, co bylo spácháno zlovůli člověka, který se odklonil od zákonů Hospodina, svého Boha. Nachází z národa jednoho spravedlivého a tomu dává záruku očisty. Obnova země je tak dokonána v potopě světa. Noe a jeho synové pak docházejí požehnání od Hospodina za svou spravedlnost.²⁰

Voda se opět objevuje jako symbol očisty lidu vracejícího se z otroctví. Faraonovo vojsko utonulé ve vodách Rudého moře představuje starý způsob života. Přejít mořem symbolizuje očištění izraelského národa, který vychází z vod po pravici i levici nový.²¹

Vodu jako zdroj života nacházíme například v příběhu putování lidu pouští. Mojžíš na Hospodinův pokyn vyvádí ze skály proud živé vody pro žíznivé.²²

Předobraz křtu lze nalézt v příběhu o veliteli vojska aramejského krále Naamánovi. Byl očištěn od malomocenství, když se na příkaz božího proroka Elíši sedmkrát ponořil do vod Jordánu.²³

1.3.2. Křest v Novém zákoně

Výrazným předobrazem křtu v Novém zákoně je křest Janův. Odehrává se v poušti na odpuštění hříchů pro každého, kdo vyjádří své odhodlání k opravdovému obrácení. Děje se vodou. Jan sám vnímá křest jako předobraz budoucích skutečností pro království Boží. Jan nicméně zdůrazňuje velký rozdíl mezi svým křtem a křtem Mesiáše.²⁴

Ježíš není pokračovatelem Janova křtu, jehož středem je záchrana před soudem, ale je hlasatelem spásy skrze křest. Křest je tedy znamením nové smlouvy a nahrazuje rituální obřizku, která přičleňovala k lidu smlouvy staré.²⁵ Ježíš přijímá křest z rukou Janových ne pro svůj hřích, ale pro vyjádření solidarity s hříšníky. Nejdůležitějším okamžikem Ježíšova křtu je sestoupení Ducha svatého.²⁶

²⁰ Srov. Gn 6 – 9

²¹ Srov. Ex 14 – 15

²² Srov. Ex 17

²³ Srov. 2 Král 5

²⁴ Srov. Mk 1,8

²⁵ Srov. MÜLLER, Ludwig Gerhart. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 678.

²⁶ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie: Křest: II. Janův křest, III. Ježíšův křest*, s. 188.

Mnohá vyjádření o podobě křtu nacházíme v novozákonní zvěsti v působení apoštolů, kteří jsou k této činnosti přímo poslání: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky a křtíte je jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všecko, co jsem vám přikázal.“²⁷ Křest tedy vede k plnému připodobnění se Kristu, ve křtu i zmrtvýchvstání.

Podobu křtu je možno nalézt už na počátku křesťanství. Je založeno na působení apoštolů a jejich učedníků a následovníků Kristova odkazu. První podobu křesťanské liturgie obřadu křtu předkládají už Skutky apoštolů, kde čteme, že Filip dvořanovi vykládal Písmo, zvěstoval Ježíše a pokřtil ho. „Dal zastavit vůz a oba, Filip i dvořan, sestoupili do vody a Filip jej pokřtil.“²⁸ Zde můžeme odvodit, že podoba obřadu křtu je ponoření a vyslovení Božího jména Otce, Syna i svatého Ducha.²⁹ Křest se uděluje ve jménu Ježíše Krista³⁰, což znamená, že člověk je patřící Kristu.

1.3.3. Krátce z dalšího vývoje křtu

Křestní praxe v dnešní podobě, kdy je křest udělen ponořením nebo politím a výslovným zmíněním všech tří božských osob, je známa již ve výpovědi o křtu v Didaché³¹. Jde o starokřesťanský spis poapoštolské doby. Jeho vznik předpokládáme na přelomu 1. – 2. století a zachycuje podobu prvokřesťanské liturgie. V sedmé kapitole nalézáme podobu obřadu udělení křtu, jehož forma se uchovala až do současnosti.

Co se týče křtu, budete křtít takto: všechno toto nejprve řeknete a pak pokřtíte ve jménu Otce a Syna a svatého Ducha v tekoucí vodě. Nemáš-li tekoucí vodu, pokřtí v jiné, nemůžeš-li ve studené, pokřtí v teplé. Nemáš-li ani jednu, vylíj na hlavu třikrát vodu ve jménu Otce a Syna a svatého Ducha.³²

V apokryfním listu Barnabášově se hovoří o křtu: „my sestupujeme do vody plni hříchů a špíny, a vystupujeme s plody v srdci, majíce v duchu bázeň a naději v Ježíše.“³³

Pastýř Hermův pojednává o očistné moci křestní vody:

Dí: Museli projít vodou, aby byly oživeny. Nemohly totiž vejít do království Božího, pokud neodložily mrtvost svého dřívějšího života. I tito zesnulí přijali pečeť Syna Božího a vešli do království Božího. Dí: Než člověk začne nosit jméno Syna Božího, je mrtev; když

²⁷ Jan 28,19–20

²⁸ Sk 8,38

²⁹ Srov. Mt 28,19

³⁰ Srov. Sk 2,38; 8,16; 10,48; 19,5; 1 Kor 6,11

³¹ Didaché – Učení dvanácti apoštolů.

³² DRÁPAL, Dan. Učení dvanácti apoštolů: Didaché VII. In. VARCL, Ladislav. DRÁPAL, Dan. SOKOL Jan (ed.). *Spisy Apoštolských otců*. Praha: Kalich, 2004, s. 18.

³³ DRÁPAL, Dan. List Barnabášův, s. 44.

přijme pečeť, odkládá mrtvost a přijímá život. Ta pečeť je voda – do vody sestupují mrtví a vystupují z ní živí. I jim se zvěstovala tato pečeť a oni ji přijali, aby vešli do království Božího.³⁴

Svatý Justin Mučedník³⁵ uvádí, že kandidáti jsou podle praxe předané od apoštolů přivedeni k vodě, v níž jsou znovuzrozeni ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.³⁶

Tertulián ve svém spisu *De baptismo* „Hájí nutnost křtu, pak podává výklad pro křest Janův, dotýká se platnosti křtu bludařů a závěrem hovoří o obřadu křtu.“³⁷ V popisu obřadu křtu Tertulián uvádí jeho strukturu, vysluhovatele křtu a zmiňuje užití požehnané vody ke křtu.³⁸

Sakramentář *Gelasianum Vetus* vysvětluje symboliku křestního oděvu. V *Gelonském sakramentáři* z 8. století nacházíme popis křtu pouze s jedním ponořením. Dále nacházíme popis křtu v *Gregorianum Hadrianum*, kde je poprvé doložena křestní formule: „Ego te baptizo“ – „Já tě křtím“, jež zaznívá v křestním obřadu latinského ritu dodnes. Vývoj křestní liturgie je v průběhu staletí zachycen v mnoha liturgických knihách, které nazýváme římské pontifikály.³⁹

V církvi od počátku existovala praxe ponořením i litím. Křest ponořením se v západní církvi rozšířil mezi 9. a 13. stoletím, kdy převážil křest dětí. Od 16. století se stává již běžnou praxí, zatímco ve východní církvi se udržuje křest ponořením.⁴⁰

Významným bodem v utváření podoby křestní liturgie je římský rituál z roku 1614, který popisuje obřad *Ordo baptismi parvulorum*, tedy samostatnou formu křtu pro děti, která je ale pouze úpravou obřadu křtu dospělých.⁴¹

Nejmladší liturgická úprava pro křestní obřad vychází z konstituce Druhého vatikánského koncilu *Sacrosanctum Concilium* a uvádí kritéria pro reformu obřadu křtu. Vznikají dvě podoby obřadů. *Ordo baptismi parvulorum* je vyhlášen 15. května 1969 a

³⁴ DRÁPAL, Dan. *Pastýř Hermův III*, s. 260.

³⁵ Sv. Justin Mučedník (100–165), řecký křesťanský teolog, filosof.

³⁶ Srov. NOVÁK, Josef. Sv. Justin: První Apologie 61. In NOVÁK, Josef. *Patristická čítanka*. Teologická studie. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 14.

³⁷ DATTRINO, Lorenzo. *Patrologie*. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1994, s. 86.

³⁸ Srov. HÖDL, Pavel. *Křest dospělých – katechumenát rozvržený do stupňů 1/3* (5.3.2012) [2017-12-23]. <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1757#_ftn21>.

³⁹ Srov. HÖDL, Pavel. *Křest dospělých*.

⁴⁰ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.: Dějiny liturgie v přehledu*. Praha: Česká katolická charita, 1977, s. 197–198.

⁴¹ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 222.

upravuje podobu křtu přizpůsobenou reálným podmínkám dětí.⁴² *Ordo initiationis christianae adultorum* ze dne 6. ledna 1972 nově upravuje obřad křtu dospělých.⁴³

Křestní obřad obsahoval a do dnešní doby ve své podstatě obsahuje tři období. Přijetí do katechumenátu a výuku, zkoušky a exorcismy a vlastní křestní obřady.⁴⁴

⁴² Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 155.

⁴³ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 168.

⁴⁴ Srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé. Dogmatika. Svazek II*. Praha: Skriptum, 1994, s. 255.

2. Osoby, které se účastní křestní liturgie

Křestní liturgii, která je vstupní branou do křesťanského života, je potřebné chápat především jako slavnost celého společenství církve, avšak se zřetelem na toho kdo je křtěn. K řádnému křestnímu obřadu je nutná přítomnost duchovního představitele církve (vysluhovatele). V neposlední řadě je důležité společenství věřících, protože radost nově pokřtěného je radostí celého společenství. Součástí tohoto společenství je také ten, kdo křtěnce doprovází na počátku jeho duchovního života a je mu blízký ve věcech života i víry.

2.1. Kdo může přijmout křest

Křest může přijmout každý dosud nepokřtěný člověk, který došel ve svém životě k touze po jeho naplnění a kdo projeví zájem o poznání víry, je v ní náležitě vyučen a má touhu stát se křesťanem. Tato kratičká charakteristika je vlastní všem denominacím křesťanských církví, jimiž se zabýváme.

Církev římskokatolická

Pokud chceme přesněji vyjádřit definici toho, kdo může přijmout křest, použijeme slov kánonu 865 §1 Kodexu kanonického práva:

K udělení křtu dospělému se vyžaduje, aby projevil svou vůli přijmout křest, aby byl dostatečně poučen o pravdách víry a povinnostech křesťanů a osvědčil se v křesťanském životě během katechumenátu, také se vybidne ke vzbuzení lítosti nad svými hříchy.⁴⁵

Církev řeckokatolická

Přijmout křest v církvi řeckokatolické je oprávněn ten, kdo dosud nebyl pokřtěn. Kdo projevil svou svobodnou vůli křest přijmout, byl dostatečně poučen o pravdách víry a vyzkoušen v křesťanském životě, vyznal a litoval svých hříchů.⁴⁶

Církev pravoslavná

Církev vykonává křest nad těmi, kdo dosud nejsou pokřtěni a projevují svobodné přání přijmout svátost křtu, vyznávají svou víru a upevňují ji pokáním.⁴⁷

Církev československá husitská

Podle slov agendy Církve československé husitské, jsou k přijetí křtu potřebné dva velmi důležité předpoklady:

⁴⁵ CIC, kán. 865 §1

⁴⁶ Srov. CCEO, kán. 679; 682 §1

⁴⁷ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*. Prešov: Pravoslavná bohoslovecká fakulta UP, 1996, s. 18.

„Jestliže jedním předpokladem přijetí křtu mladého člověka nebo dospělého je ochota k pokání, pak druhým předpokladem je zrodívší se víra v Ježíše Krista a jeho evangelium. Víra a její vyznání má rozměr osobní i církevní.“⁴⁸

Českobratrská církev evangelická

Podle učení církve evangelické může přijmout křest ten, kdo věří zvěsti evangelia a rozhodl se k plnému společenství s Kristem a se sborem, touží svou víru svobodně vyznat a přijmout zpečetující znamení, že patří k tělu Kristovu, a to se děje ve křtu.⁴⁹

Pokřtěným podle učení všech námi zvolených křesťanských denominací může tedy být každý dosud nepokřtěný, kdo projeví své přesvědčení a svobodné rozhodnutí přilnout ke Kristu. Stejně vybídnutí nacházíme v evangeliu sv. Marka a je možné ho považovat za základní požadavek žádosti o křest. Když Ježíš přichází do Galileje, říká: „Naplnil se čas a přiblížilo se Boží království. Čiňte pokání a věřte evangeliu.“⁵⁰ Kdo tedy činí pokání a vyznává víru v evangelium, ten může být pokřtěn pro Boží království.

2.2. Vysluhovatel svátosti křtu

Církev uděluje svátosti prostřednictvím služebníků. Kdo je tedy řádným vysluhovatelem této svátosti?

V římskokatolické církvi je řádným vysluhovatelem křtu biskup, kněz i jáhen.⁵¹

V církvi řeckokatolické křest řádně uděluje biskup a kněz.⁵²

Církev pravoslavná také uvádí jako řádného vysluhovatele křtu osoby biskupa a kněze.⁵³

Církev Československá husitská opět uvádí, že řádným vysluhovatelem křtu je biskup, kněz či jáhen.⁵⁴

Církev českobratrská evangelická uvádí jako vysluhovatele křtu ordinovaného kazatele konkrétního církevního sboru.⁵⁵

⁴⁸ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část.* Praha: Církev československá husitská, 2006, s. 10.

⁴⁹ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické: Díl první: Bohoslužební kniha.* Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1983, s. 70.

⁵⁰ Mk 1,15

⁵¹ Srov. CIC, kán. 861 §1

⁵² Srov. CCEO, kán. 667 §1

⁵³ Srov. EKUMENICKÁ RADA CÍRKVÍ. *Křest, Eucharistie, Duchovenská služba v církvích ERC: Pojetí svátosti křtu v církvích ERC.* Praha: Ekumenická rada církví v České republice, 2016, s. 2.

⁵⁴ Srov. EKUMENICKÁ RADA CÍRKVÍ. *Křest, Eucharistie, Duchovenská služba,* s. 2.

⁵⁵ Srov. EKUMENICKÁ RADA CÍRKVÍ. *Křest, Eucharistie, Duchovenská služba,* s. 2.

Řádným vysluhovatelem – udělovatelem svátosti křtu – je tedy v každé křesťanské církevní denominaci duchovní představený.

V práci se také setkáme s pojmem vysluhovatele křtu v mimořádné situaci, který přiblížíme v dané kapitole.

2.3. Kmotr, společenství věřících

Kmotr má být člověkem žité víry, aby byl v pravdě ochoten svého kmotřence svědomitě a ochotně doprovázet a zaručit se za něj. Je vhodné, aby byl kmotr zvolen již na začátku duchovní cesty, byl přítomen při obřadu přijetí do katechumenátu a po celou dobu přípravy na křest. Kmotr, kterého si katechumen volí pro jeho dobrý příklad, dobré vlastnosti a přátelství, se zavazuje kmotřenci pomáhat, doprovázet ho v nově začínajícím křesťanském životě a být mu oporou.⁵⁶

Kmotrovství je tedy závazek na celý život, a proto také na člověka, který chce být kmotrem, klade církev určité nároky.

V kodexu kanonického práva nacházíme charakteristiku kmotra: pokud je to možné, má mít křtěnec kmotra a ten má splňovat určité požadavky církve, např.: má být zvolen křtěncem nebo mu má být doporučen, má být praktikující katolík, má splňovat stanovenou věkovou hranici, nesmí být otcem či matkou křtěnce a nesmí být stížen žádným církevním trestem.⁵⁷

Pokud nahlédneme do textů kanonického práva východních církví, nalézáme sdělení, že přítomnost kmotra u křtu je starobylým církevním zvykem.⁵⁸ V následných kánonech nacházíme popis pro výběr kmotra, jeho úkol, povinnosti i požadavky církve na jeho osobu.⁵⁹

V pastoračních pravidlech pro svátosti Církve československé husitské je kladen důraz na kmotrovství pro duchovní růst a oporu pro nového člena. Kmotr má být členem Církve československé husitské, má umět pomáhat svému křtěnci na jeho duchovní cestě, má ovládat základní učení církve, modlitby a průběh obřadů, ve kterých hodlá svědomitě svého svěřence doprovázet.⁶⁰

⁵⁶ Srov. *Uvedení do křesťanského života*. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1987, č. 43.

⁵⁷ Srov. CIC, kán. 872–874

⁵⁸ Srov. CCEO, kán. 684 §1

⁵⁹ Srov. CCEO, kán. 684 §2; 685

⁶⁰ Srov. *Pastorační pravidla ke svátostem: Návrh pastoračně výchovného výboru VIII. sněmu Církve československé husitské*. I. část: Křest. Praha: Sněmovní centrum Církve československé husitské (2012) [2017-12-20]. <http://www.csh.cz/dokumenty/1697-pvv_zari-2012.pdf>.

Českobratrská církev evangelická uvádí, že je vhodné, aby křtěnec měl kmotra, který pro něj bude přínosem zvláště v duchovním růstu. Avšak role kmotra není nevyhnutelná, pouze doporučená, protože za pokřtěného přebírá odpovědnost jak staršovstvo, tak i celý sbor.⁶¹

Kmotr má být tedy součástí společenství věřících, do kterého nově pokřtěný vstupuje a se kterým se sžívá.

Z tohoto důvodu není přijetí svátosti křtu pouze věc soukromá, ale je radostí celé církve. Věřící církevní obec přijímá nově pokřtěného do svého společenství a příkladem vlastního života ve víře ho povzbuzuje a upevňuje jeho rozhodnutí být křesťanem. Pokřtěný se tak stává součástí společenství, které se navzájem doprovází celým životem.

Společenství věřících, jehož jediným prostředníkem je Kristus, je místem společenství víry, naděje a lásky zde na zemi. Církevní společenství je viditelným organismem a jeho prostřednictvím se rozlévá pravda a milost na všechny.⁶²

⁶¹ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 73.

⁶² Srov. LG 8

3. Obřady připravující k přijetí svátosti křtu

V následující kapitole se zaměříme na obřady, které připravují žadatele na přijetí svátosti křtu a mají v církvi nezastupitelnou pozici. V průběhu období přípravy doprovázeném těmito obřady dozrává v člověku jeho prvotní poznání a zájem o křesťanskou víru. Žít v této poznané Pravdě, je odpovědí každého člověka, který poznal a zakusil poselství lásky.

3.1. Prekatechumenát

Slovem prekatechumenát označuje římský ritus etapu životního období, kdy se v člověku začíná probouzet prvotní zájem o víru. Je obdobím prvního setkávání se s křesťanstvím, s vírou v Krista, s evangeliem, kdy roste touha člověka po konverzi.⁶³ V tomto smyslu můžeme mluvit o prekatechumenátu jako o době, ve které dochází k onomu prvotnímu kontaktu člověka s církví, kde pro něj nastává zlomový bod v duchovním životě. V této době je úkolem křesťanského společenství se důkladně starat o člověka, který projevil zájem být součástí společenství a patřit Kristu.

Období prekatechumenátu nemá sice zvláštní obřady, ale je velice důležitou a neopomenutelnou etapou života člověka a má pro něj veliký význam v jeho postavení a prohloubení jeho poznání a je dobou, kdy má dojít k osobnímu obrácení.⁶⁴

Přímé definování období prekatechumenátu předkládá pouze Římskokatolická církev. Jde o velmi citlivou dobu, ve které dozrává rozhodnutí člověka patřit Kristu. Nevíme přesně kde a jak se rodí zájem o víru a potřeba jejího prožívání, kdy nastává potřeba setkání s církví a společenstvím věřících.

Proto hledáme-li definici prekatechumenátu i v jiných námi zvolených denominacích, nemusíme ji nutně najít. Ale pokusíme-li se tuto definici sestavit podle poznání člověka v osobní zkušenosti s Bohem a s církví, můžeme prekatechumenát definovat jako cestu každého lidského života směřující k poznání.

3.2. Katechumenát

Příprava na přijetí svátosti křtu se nazývá katechumenát. S takto nazvaným obdobím se setkáváme ve všech námi zvolených církvích. Jedná se o období, ve kterém se zájemci o křest vyučují a prohlubují svůj vztah s poznanou Pravdou, tedy s Kristem.

⁶³ Srov. *Příprava dospělých na křest*. Praha: Pastorační středisko Praha, 2002, s. 12.

⁶⁴ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 168.

Období katechumenátu také slouží k budování vztahů se společenstvím věřících, do kterého pak bude katechumen křtem plně uveden.

3.2.1. Historický vývoj – katechumenát

O katechumenátu se dozvídáme už ze spisů nejranějších dob křesťanství. Raná zkušenost křesťanství říká, že cesta dospělého člověka k víře je proces, dnes bychom řekli, vývoje osobnosti. Byl vytvořen pro ty, kdo projeví zájem o křest.⁶⁵

Ze starokřesťanského spisu Didaché lze vyvodit, že křtu předcházela důkladná příprava. Kandidát musel být ve víře dostatečně poučen, což patrně předpokládalo, že byl seznámen s prvními kapitolami toho spisu. Žádné podrobnosti týkající se liturgických obřadů v této době však spis neuvádí.⁶⁶

Také svatý Justin Mučedník ve svém spisu První Apologie zdůrazňuje, že má být kandidát dostatečně poučen, což evokuje potřebnost určité katecheze.⁶⁷

Do křesťanského života je potřeba se zacvičit a osvědčit se v něm a to lze zpravidla pouze v konkrétním místním společenství. Proto se již na konci 2. století vytvořila pro ty, kdo žádali o křest, instituce katechumenátu. Katechumenát se považoval za školu víry, morálky a života.⁶⁸

Tertuliánův spis *De baptismo* hovoří o tom, že příprava na křest zahrnovala častou modlitbu, půst, bdění a vyznávání hříchů.⁶⁹

Pojetí vícestupňového katechumenátu můžeme odvodit už ze spisů Hippolyta Římského⁷⁰. V jeho spisu *Apoštolská tradice* se již ve 3. století objevují informace o struktuře katechumenátu. Jde o strukturu, která popisuje katechezi, modlitbu, vkládání rukou a exorcismy, tedy jak využít období katechumenátu v co největší prospěch katechumena.⁷¹

Zpravidla šlo o dobu přípravy o délce tří let, podle uvážení a duchovní vyspělosti kandidáta, bylo-li to vhodné, byla tato doba úměrně přizpůsobena. Katecheze, jíž byl kandidát vyučován, byla místem, kde se setkával s obsahem věrouky. V této době je také kladen důraz na asketická cvičení, která napomáhala kandidátovi prohloubit

⁶⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 167.

⁶⁶ Srov. DRÁPAL, Dan. *Učení dvanácti apoštolů*, s. 18.

⁶⁷ Srov. NOVÁK, Josef. *Patristická čítanka*, s. 14.

⁶⁸ Srov. MIECZKOWSKI, Janusz. *Vysluhovanie sviatostí podľa Malého trebnika. Centrum katechumenátu v Krakove*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2007, s. 209.

⁶⁹ Srov. HÖDL, Pavel. *Křest dospělých*.

⁷⁰ Hippolyt Římský (170–235), římský presbyter

⁷¹ Srov. Hippolyt Římský, *Apoštolská tradice*. Velehrad: Refugium, 2000, s. 30–32.

poznané pravdy a propojit je s jeho životem. Kandidát byl vyučován katechezí v jemu přijatelné, nenásilné a pochopitelné formě.⁷²

Katechumenát v několika stupních byl obdobím postupné přípravy kandidáta na přijetí svátostného křtu. Příprava byla přiměřeně rozdělena do etap, jež pomáhaly postupnému dozrávání kandidáta.

Katechumenát tedy zahrnoval tři stupně. Prvním byli *audientes – slyšící*. Katecheze v tomto stupni byla doprovázena symbolickými a rituálními úkony⁷³, které konal biskup. Druhým stupněm byli *genuflectes – klečící*. Katechumeni se účastnili mše, tedy především její první části do čtení evangelia. Před odchodem ze shromáždění přijímali vkleče požehnání od biskupa. Ve třetím stupni přípravy jsou katechumeni, dnes zvaní *competens – žádající*, tedy ti, kdo žádají o křest. Na Východě byli zvaní *fortizomeni – osvícení* nebo také Západem zvaní *electi – vyvolení*. Ti vstupovali do intenzivní předkřestní přípravy, která probíhala ve čtyřicetidenním půstu před slavením velikonoce, kdy se konal samotný obřad křtu.⁷⁴

Podobu katechumenátní přípravy představuje také spis Poutování Egeriino. Popisuje podobu katechumenátu v Jeruzalémě ve 4. století. Poutnice Egerie sama popisuje obřady, které viděla a zažila: vstoupí se do kostela, zaznívají hymny, koná se modlitba, je žehnáno nejprve katechumenům, pak také pokřtěným věřícím.⁷⁵ Popisuje obřad zapsání se ke křtu a zmiňuje se o katechezi před křtem.⁷⁶

Když však došlo po konstantinovském obratu k masovému přílivu věřících a pojetí vícestupňového katechumenátu začalo pozbývat významu, protože se katechumenát víc a více vyprazdňoval a rozpadal, většina liturgických prvků byla zachráněna tím, že byly vtěsnány, do struktury křestních obřadů, a to však bez časového rozvrstvení.⁷⁷ Katechumenát tedy zaniká ke konci 5. století. Projevené pokusy o jeho oživení v 6. století však končí neúspěchem. Katechumenát tak prakticky vymizel jako takový a o jeho obnově se začalo opět mluvit až v 19. století.⁷⁸

⁷² Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 189.

⁷³ Např. podávání soli, dechnutí do tváře, označování křížem a vzkládání rukou.

⁷⁴ Srov. BERGER, Rupert. *Liturgický slovník: Katechumenát*, s. 184.

⁷⁵ Srov. HEJTMANOVÁ, Marcela. *Itinerarium Egeriae – Putování Egeriino*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, 1999, s. 153.

⁷⁶ Srov. HEJTMANOVÁ, Marcela. *Itinerarium Egeriae – Putování Egeriino*, s. 155–157.

⁷⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 167.

⁷⁸ Srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, s. 29.

Po četných stížnostech na nevhodnost jednoho křestního obřadu bez časového rozložení reagovala Kongregace ritů v roce 1962 na tuto situaci možností rozčlenit křestní obřad na sedm stupňů, aniž by ovšem došlo k obsahovým změnám.⁷⁹

Až Druhý vatikánský koncil učinil rozhodnutí opět obnovit víceetapový katechumenát⁸⁰, a to pro dospělé a děti školního věku. Vycházíme-li z praxe církve prvních staletí, byl katechumenát opět obnoven ve stupňovém uspořádání přípravy dospělých k uvedení do křesťanského života. Na přání koncilních otců, byla připravena předloha latinského obřadu pro uvedení dospělých do křesťanského života *Ordo initiationis christianae adultorum*. Český text obřadů byl doplněn Českou liturgickou komisí o obřad přijetí platně pokřtěného v jiné křesťanské církvi do plného společenství katolické církve a schválen Kongregací pro bohoslužbu 19. července 1973. Jako závazný byl zveřejněn v Praze, dne 7. dubna 1985.⁸¹

3.2.2. Obřad přijetí do katechumenátu

Kandidát prochází od poznání ve své počáteční víře osobním růstem k prohloubení víry v Krista. Doroste-li k rozhodnutí požádat o přijetí do církve, může dojít k obřadu přijetí do katechumenátu.⁸² Žadatel je přijat do společenství věřících odpovídající slavnostní formou.

Církev římskokatolická

Obřad, kterým je žadatel přijímán do katechumenátu, nemá charakter obřadu soukromého, ale má na něm podíl i společenství věřících. Není-li možnost účasti celého společenství, ať je přítomna alespoň část, rodina, přátelé a katecheté, aby se na těchto obřadech podíleli.⁸³

První přivítání katechumena se odehrává u dveří kostela nebo v předsíni kostela.⁸⁴

Úvodní obřad je dialogicky strukturován. Nejdůležitějším významem úvodního dialogu mezi žadatelem a celebrantem má být vyjádření dobrovolného rozhodnutí žadatele.⁸⁵

⁷⁹ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 168.

⁸⁰ Srov. SC 64–66

⁸¹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*: předmluva, s. 5.

⁸² Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 168.

⁸³ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 70.

⁸⁴ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 73.

⁸⁵ *Celebrant*: Co žádáte od církve Boží?

Žadatel: Poznání Krista.

Celebrant: A proč chcete poznat Krista?

Žadatel: Protože chci patřit mezi jeho učedníky.

Případně může být vstupní dialog veden jinými vhodnými slovy, viz *Uvedení do křesťanského života*, č. 75.

Tázán je i kmostr, jestli bude ochotně a dle svého svědomí v tomto růstu v poznávání života víry napomáhat, zvláště za pomoci věřícího společenství, do kterého je žadatel právě přijímán.⁸⁶

Označení katechumena křížem vyjadřuje závazek, který na sebe katechumen bere, a který ho spojuje s křesťany ve víře. Církví je katechumen přijímán a označován znamením kříže ve jménu Krista ukřižovaného, kterého se má katechumen učit znát a následovat s příslibem síly v jeho lásce.⁸⁷

Poté je katechumen pozván poprvé do společenství věřících, celebrant k němu promluví několika slovy a pozve ho k účasti na slově Božím. Pro zdůraznění této události je katechumen obdarován knihou Nového zákona. Následují prosby za katechumena, závěrečná modlitba celebranta s rukama vztaženými nad katechumenem a jeho propuštění.⁸⁸ Nenásleduje-li eucharistie, je také vhodnou formou propuštěno i společenství věřících.⁸⁹

Církev řeckokatolická a církev pravoslavná

Přijetí do katechumenátu u křesťanských církví východní tradice se odehrává přede dveřmi u vstupu do chrámu nebo v předsíni chrámu.⁹⁰ Začíná obřadem udílení jména tomu, kdo vstupuje do katechumenátu a projevil odhodlání stát se křesťanem. V těchto obřadech se dospělý stává katechumenem, tedy součástí křesťanského společenství⁹¹ a má právo chodit do kostela, účastnit se některých obřadů jako například liturgie katechumenů čili bohoslužby slova při mši, nešporách a ranních chválách.⁹²

Obřad přijetí do katechumenátu začíná tím, že kněz rozvazuje přepásání toho, kdo si žádá posvěcení, svlékne ho ze svrchního šatu na znamení toho, že odkládá všechnu svou pýchu a ctižádost. Uvolní jeho pás, postaví ho tváří k východu, kam má jeho pohled směřovat, na znamení očekávání otevření dveří do ráje. Stojí tak v jedné říze⁹³, nepřepásaný, bez pokrývky hlavy, bos na podložce z tlusté látky. S prázdnými rukama,

⁸⁶ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 76–78.

⁸⁷ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 79–83.

⁸⁸ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 84–92.

⁸⁹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 93.

⁹⁰ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*. 4. vydání. Jihlava: Typografie u kaple sv. Václava a Ludmily, 2002, s. 14.

⁹¹ Srov. LICHNER, Miloš. *Kontextuálny pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína*. Trnava: Dobrá kniha, 2015, s. 34.

⁹² MRŇÁVEK, Tomáš. *Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici*. Fórum pastorálních teologů VIII. Křest a iniciace. Olomouc: Refugium Velehrad – Roma, 2011, s. 157.

⁹³ Říza – slavnostní roucho splývající podél těla. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích: Svazek 7*. Praha: Diderot, 1999, Heslo: říza, s. 25.

svěšenýma podél těla, na znamení zbavení se otroctví d'ábla.⁹⁴ Celebrant, který stojí ve dveřích kostela, třikrát dechne do tváře žadatele na způsob kříže. To se děje na připomínku, že Bůh oživil člověka ze země utvořeného a vdechl mu dech života.⁹⁵ Po té třikrát znamená katechumena na čelo a prsa. Jde o exorcismy nad katechumenem na znamení odvanutí satana a démonů a také vdechnutí milosti Ducha svatého, jehož příbytkem se katechumen má stát.⁹⁶

Poté kněz pokládá svou ruku na hlavu toho, kdo je přijímán mezi katechumeny, a pronáší modlitbu:

Prosme Pána

Pane a Bože pravdy, vkládám ve jménu tvém i tvého jednorozeného Syna a Svatého Ducha svou ruku na tvého služebníka N., který byl uznán za hodného uchýlit se ke tvému svatému jménu a nalézt ochranu ve stínu tvých křídel. Zbav jej dávného klamu a naplň jej vírou, nadějí a láskou k tobě, aby pochopil, že tvůj jednorozený Syn, náš Pán Ježíš Kristus, a tvůj Svatý Duch jsi jediný a pravý Bůh. Daruj mu, aby plnil všechna tvá přikázání a konal, co je před tebou správné. Vždyť jestliže je bude člověk plnit, nalezne v nich život. Zapiš jej do knihy svého života, připoj jej ke stádcí svého dědictví, aby se v něm proslavilo svaté jméno tvé a tvého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, i tvého životodárného Ducha. Kéž na něj vždy milostivě hledí tvé oči a tvé uši ať vždy slyší hlas jeho modliteb. Ať se raduje z díla svých rukou a ze svého potomstva. Ať tě vyznává a uctívá tě a oslavuje tvé velké a svrchované jméno a po všechny dny svého života tě bez přestání chválí.

Zvolání:

Vždyť tebe opěvují všechny nebeské mocnosti a tvá je láska, Otce i Syna i Svatého Ducha, nyní i vždycky a na věky věků. *Lid: Amen.*⁹⁷

U tohoto gesta se znázorňuje ruka samotného Krista, který bere katechumena pod svou ochranu.⁹⁸

Československá církev husitská

Zahájení katechumenátu Církve československé husitské se děje v rámci liturgie před zvěstováním slova, tedy před bohoslužbou slova. Začátek obřadu tvoří modlitba za sbor Církve československé husitské. Poté duchovní sboru přednese úvodní otázky, na které kandidát odpovídá. Následně pak duchovní sboru pronese slova prohlášení o přijetí do

⁹⁴ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 15–16.

⁹⁵ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 28.

⁹⁶ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. *Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici*, s. 159–165.

⁹⁷ *Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání*. Praha: Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR. K používání ad experimentum, 2012, s. 12.

⁹⁸ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 15.

katechumenátu a oznámí sboru, že přijatý katechumen zahajuje křestní přípravu. Obřad dále pokračuje modlitbou za katechumena, kterou pronáší duchovní:

At' tě Kristus učí lásce k Bohu a k bližním. At' tě Duch svatý připraví vnitřní proměnou na přijetí svátosti křtu. At' tě z temnoty hříchu pozvedne do světla své milosti. At' tě neodradí lidská slabost, ale drží tě Boží věrnost. At' se stáváš dobrým křesťanem, který patří trvale ke Kristovu lidu.⁹⁹

Duchovní přednáší slova chvalozpěvu, po kterém následuje výzva ke katechumenovi. V této výzvě se klade důraz na naslouchání Božímu slovu a vytrvalost v předkřestním vyučování. Duchovní pak na závěr obřadu dělá katechumenovi na čele znamení kříže a říká „Jdi ve jménu Páně“. Katechumen usedne do lavice a liturgie pokračuje obvyklým způsobem, modlitbou před čtením svatých Písem.¹⁰⁰

Českobratrská církev evangelická

Obřady přijetí do katechumenátu Českobratrské církve evangelické se konají při shromáždění v Neděli svatodušní, po kázání. V úvodu obřadu duchovní představený osloví shromážděný sbor i toho, kdo vstupuje do katechumenátu. Od něj se pak požaduje vyznání, které uvedeme níže. Katechumen je vyzván, aby předstoupil před shromážděný sbor. Duchovní představí celému společenství bratra nebo sestru a přednese ujištění, že staršovstvo přijalo jeho projevený úmysl vstoupit do katechumenátu a přijmout křest. Proto se tedy táže těmito nebo podobnými slovy:

Milý bratře N. N., táži se tě: Vyznáváš víru v Boha Otce i Syna i Ducha svatého, v jehož jméno budeš pokřtěn? Jestliže je tomu tak, odpověz: Vyznávám.

Milý bratře/sestro, přijímáme tě přímluvnou modlitbou a vzkládáním rukou, do společenství Kristovy církve a vyprošujeme ti přítomnost Ducha svatého.¹⁰¹

Na závěr obřadu následuje modlitba se vzkládáním rukou, pak bohoslužba pokračuje obvyklým způsobem, tedy vysluhováním večere Páně.

Obřad přijetí do katechumenátu je tedy součástí liturgického slavení v každé námi zvolené křesťanské církevní denominaci. Nacházíme v něm společné prvky, které tvoří strukturu samotného obřadu, např. formu dialogu mezi žadatelem a celebrantem, modlitbu nad katechumenem či označení křížem. Výrazným společným prvkem je i

⁹⁹ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: Třetí část.* Praha: Církev československá husitská, 2015, s. 72.

¹⁰⁰ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: Třetí část*, s. 70–72.

¹⁰¹ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 129.

vzkládání rukou, jež také nalézáme v každém obřadu přijetí. V obřadech také nacházíme shodu v úkonu uvedení do křesťanského společenství. Důležitým a neopomenutelným prvkem je povzbuzení katechumena Božím slovem, aby mu bylo oporou na jeho cestě. V obřadu církve římskokatolické dokonce nacházíme samostatný úkon odevzdání knihy Písma svatého.¹⁰²

3.2.3. Obřady v období průběhu katechumenátu – vzdálenější příprava

Období katechumenátu je sice ještě obdobím, jež řadíme do vzdálenější přípravy na přijetí svátosti křtu, ale je zároveň již dobou, která je spojena s důslednější přípravou katechumenů. Katechumeni a zvláště jejich doprovázející mají dbát o to, aby došlo k prohloubení poznání křesťanského života, aby katechumeni prošli řádnou přípravou a byli náležitě uvedeni do tajemství spásy.

Církev římskokatolická

Období katechumenátu je provázeno obřady, které slouží k růstu a posílení ve víře a v nichž katechumen přijímá Boží milosti skrze církev.

Prvním a nenahraditelným poznáváním společenství církve musí být bohoslužba slova, kde se zvláště promlouvá ke katechumenům, aby jim předkládaná nauka vnikala do duše. Tyto katecheze vycházejí např. z etiky Nového zákona. Katechumenům je potřeba přitažlivým způsobem ukázat, co je modlitba a jaké jsou její cesty. Pečlivě je potřeba vysvětlovat všechna liturgická gesta. Především už v době katechumenátu je potřeba pamatovat na svěcení neděle jakožto dne Páně. Je proto zvláště potřeba, aby byli katechumeni přítomni první části nedělní mše svaté, zvláště kvůli společenství věřících, aby si postupně navykali účastnit se bohoslužeb aktivně a s užitkem.¹⁰³ Katechumeni se tedy mají účastnit bohoslužby slova a katecheze, po níž se mohou konat menší exorcismy a požehnání, o kterých pojednáme níže. Poté mají být katechumeni propuštěni.¹⁰⁴ Je-li to však pastoračně vhodné, může zůstat katechumen i na slavení eucharistie, na kterém však nemá aktivní účast. Jak již bylo výše řečeno, v době celého katechumenátu je katechumenům žehnáno a konají se menší exorcismy.

Menší exorcismy jsou modlitby, které církev nazývá svátostiny. Jsou to posvátná znamení, kterými se na způsob svátostí naznačují jejich účinky, zvláště duchovní. Na

¹⁰² Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 89.

¹⁰³ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 103–104.

¹⁰⁴ *Uvedení do křesťanského života*, č. 93: *celebrant*: N., jděte ve jménu Páně.
katechumen: Bohu díky.

prosbu církve tyto svátostiny disponují člověka k přijetí svátosti a posvěcení různých životních příležitostí.¹⁰⁵ Koncipovány jsou jako prosebné modlitby, jež mají před oči katechumenů postavit pravý stav duchovního života, zápas mezi tělem a duchem, význam odříkání k dosažení blahoslavenství Božího království a neustálou nutnost Boží pomoci.¹⁰⁶ Modlitby nad skloněným nebo klečícím katechumenem koná kněz nebo jáhen se vztaženými rukama, přičemž pronáší příslušnou modlitbu exorcismu.¹⁰⁷

Například:

Modleme se.

Bože svatý a spravedlivý, tys stvořil člověka k svému obrazu, ty chceš, abychom se ti podobali. A neopustils nás, ani když jsme zhřešili, ale dals nám svého jednorozeného Syna, aby nás zachránil a spasil. Zachraň a spas i tohoto našeho katechumena (tuto naši katechumenku), uchraň jej (ji) všeho zlého, vysvobod' jej (ji) z moci ducha zla, ducha lži, žádostivosti a nešlechtnosti, otevři mu (jí) bránu svého království, naplň jeho (její) srdce svým světlem, aby přijal(a) tvé slovo, aby se stal(a) živou součástí tvé svaté církve, aby vydával(a) svědectví pravdě a osvědčil(a) se v lásce. Skrze Krista, našeho Pána. Amen.¹⁰⁸

Těchto modliteb menších exorcismů je možno v době katechumenátu použít i vícekrát a při různých příležitostech. Konají se k duchovnímu dobru katechumenů, stejně tak jako žehnání či mazání olejem katechumenů.

Mazání olejem katechumenů je dovoleno udělit vícekrát. Při obřadu se užívá oleje posvěceného od biskupa. Vysluhovatel pomaže katechumena na prsou, rukou, případně na jiném vhodném místě a přitom říká: „Olej, kterým vás mažu, je znamením síly. Vaší silou ať je Kristus, náš Pán a Spasitel, neboť on žije a kraluje na věky věků. Amen.“¹⁰⁹

Katechumenát je období, které trvá dlouho, zpravidla jeden až tři roky. V něm se katechumenům od duchovních i od laiků dostává výuky a vhodné formace, aby duchovní předpoklady projevené vstupem uzrály. Předmětem období katechumenátu je především vhodná katecheze a důvěrné seznamování se s praxí křesťanského života za pomoci společenství věřících. Církev napomáhá katechumenům v tomto úsilí vhodnými obřady očišťování a požehnáním. Katechumeni se mají naučit také šířit život z víry a vydávat svědectví s ohledem na apoštolské poslání církve.¹¹⁰

¹⁰⁵ Srov. SC 60; KKC 1667; CIC, kán. 1166; CCEO, kán. 867

¹⁰⁶ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 98.

¹⁰⁷ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 106.

¹⁰⁸ *Uvedení do křesťanského života*, č. 109/3.

¹⁰⁹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 117.

¹¹⁰ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 19.

Církev řeckokatolická a církev pravoslavná

Nedílnou součástí katechumenátu jsou kromě důkladné katecheze ve víře modlitby nad katechumenem. Podle učení církve jsou jako součást katecheze prováděny modlitby – exorcismy, do kterých je zařazen úkon mazání olejem.

Tyto modlitby a exorcismy dávají katechumenům sílu ve vlastním duchovním růstu. Katechumen zde má vnímat, že jeho rozhodnutí církev přijala a je mu pomocnicí na této cestě očišťování a přípravy.

Církev řeckokatolická

Katechumenát je obdobím, ve kterém církev věnuje svou pozornost lidem, kteří projeví z podnětu Ducha svatého svou vůli, aby byli včleněni do společenství církve. O katechumeny se církev stará s náležitou péčí, když je vybízí k prohlubování života z víry, naděje i lásky, který žijí. Povzbuzuje je, ať žijí podle evangelia, a když je uvádí k účasti na Božské liturgii, svátostech a božských chválách, uděluje jim již různé výsady, které jsou vlastní křesťanům.¹¹¹ Nezapomíná je také doprovázet a povzbuzovat modlitbou exorcismů a pomazáním olejem. V modlitbě je především obsažena prosba za odpoutání katechumena od moci zla. Kněz se modlí například takto:

Pane zástupů, Bože Izraele, ty léčíš každý neduh i každou slabost. Shlédni na svého služebníka a odkryj, odhal a odežej od něho všechno působení ďáblů. Rozkaž nečistým duchům a vyžeň je a očisti dílo svých rukou. Projev nyní svou velikou moc a svrhni satana pod nohy svého služebníka a daruj svému služebníku vítězství nad ním i nad jeho nečistými duchy.

Aby od tebe obdržel milost, byl uznán za hodného tvých nesmrtelných a nebeských tajemství a tobě vzdával chválu, Otci i Synu i Svatému Duchu, nyní i vždycky i na věky věků. Amen.¹¹²

Církev pravoslavná

Křtu dospělých předchází katechumenát. Tradiční doba trvání katechumenátu je ideálně v rozmezí jednoho roku až tří let. Délka katechumenátu také závisí na osobních dispozicích katechumena. V průběhu tohoto období se katechumen důkladně seznámí s učením Pravoslavné církve a osvojuje si způsob pravoslavného církevního i duchovního života. V průběhu katechumenátu si prohloubí vztah k poznané pravdě

¹¹¹ Srov. CCEO, kán. 9 §1 a §2

¹¹² *Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání*, s. 13–14.

evangelia, koná každodenní modlitbu a má účast na bohoslužebném životě se společenstvím pravoslavných křesťanů.¹¹³

Katechumena v době této přípravy církev doprovází modlitbami, žehnáním a mazáním olejem. Kněz dělá katechumenovi znamení kříže na čele, ústech a prsou a maže jej olejem. Při tomto úkonu pronáší modlitbu:

Hospodine, Bože náš, k tobě se modlíme a tebe prosíme, necht' zračí se světlo tváře tvé na tomto služebníku tvém (jméno) a necht' zračí se kříž jednorozeného Syna tvého v srdci i myšlení jeho, aby unikl marnosti světské a všem zlým nástrahám nepřitele, zachovávaje ustanovení tvá.

A dejž, Hospodine, aby neodlučitelně spočívalo na něm svaté jméno tvé, až bude v příslušném čase připojen k svaté Církvi tvé a dokonalým se stane strašnými Tajinami Krista tvého, aby jsa živ dle přikázání tvých a neporušenu zachovav pečeť, dosáhl blaženosti vyvolenců tvých v království tvém.

Blahodatí a lidumilností jednorozeného Syna tvého, s nímž blahoslaven jsi s přesvatým, blahým a oživujícím Duchem tvým, nyní i vždycky, až na věky věkův. Amen.¹¹⁴

Doprovázení katechumenů úkonem mazání olejem v obřadu exorcismu má svůj symbolický význam, který je čerpán z historických bojů. Zápasníci mazali svá těla olejem před boji, aby měl soupeř problém je řádně uchopit. Toto mazání dává katechumenovi oporu v každodenním zápase se svody zla zvláště v době přípravy a posiluje jej v tomto zápase.¹¹⁵

Církev československá husitská

Katechumenát nemá žádnou zvláštní liturgickou formu. Trvá jen několik měsíců, záleží především na dispozicích katechumena. Koná se formou individuální, případně skupinové péče. Katechumenům je předkládána tradiční nauka, kterou tvoří Desatero, Krédo, modlitba Páně a uvedení do křtu a večeře Páně. Samozřejmým předpokladem je účast na bohoslužbě a kázání ve společenství, kde ale katechumen nepřistupuje k večeři Páně a na místo toho si přichází pro požehnání.¹¹⁶

¹¹³ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 14.

¹¹⁴ *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 4–5.

¹¹⁵ Srov. SCHALLER, Marian. *Liturgie*. Praha: Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Knihtiskařství V. Kotrba, 1933, s. 140.

¹¹⁶ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: Třetí část*, s. 22–23.

Českobratrská církev evangelická

Stejně je tomu i u Českobratrské církve evangelické, příprava na křest v podobě katecheze má podobu rozhovorů s farářem nebo farářkou, nemá tedy liturgickou formu či obřad. Katecheze se zakládá na vysvětlení věrouky, probírá církevní dějiny a etické otázky. Způsob přípravy na křest ani počet setkání není pevně stanoven, závisí na osobních dispozicích katechumena, zvláště na jeho osobních pohnutkách ke křtu. Doba přípravy závisí také na vazbě na konkrétní společenství věřících. Důležitý je osobní přístup katechumena a také rozvoj jeho znalostí o křesťanství.¹¹⁷

Zde se nacházíme pomyslně na konci první části období katechumenátu a jeho obřadů.

V rozdělení doby přípravy podle specifických obřadů nelze pokračovat z pohledu Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické, ve kterých nenalzáme strukturování katechumenátu do několika stupňů či obřadů. Katechumenát lze v pojetí těchto dvou denominací tedy chápat jako období katecheze v otázkách věrouky a mravouky.

Nahlédneme-li na strukturu katechumenátu v církvi římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné, v první části uzavíráme období, ve kterém má katechumen možnost čerpat z modliteb, exorcismů a žehnání. K osobnímu růstu mu má pomáhat katecheze, které se vhodným způsobem věnuje bohoslužba slova. Skládá se z předčítání textů Písma svatého a je doplněna homilií, jež je jakýmsi výkladovým či vzdělávacím prvkem. Především v této první části jde hlavně o to, aby katechumen byl vhodně přijímán do společenství, které mu zabezpečí duchovní růst.

3.2.4. Obřady katechumenátu – bližší, bezprostřední příprava

Dalším obdobím, kterému se nyní budeme věnovat, je období bližší a bezprostřední přípravy. Dá se zde mluvit o další fázi katechumenátu, která v římském ritu začíná na začátku postní doby. Je doprovázena liturgickými obřady a důrazem na systematické vzdělávání, katechumenům se v ní věnuje zvláštní péče po vzoru svatého Augustina.¹¹⁸ Liturgické obřady, které toto období provázejí, nacházíme pouze v římském ritu a v ritu

¹¹⁷ Srov. HALAMOVÁ, Markéta. *Průvodce Českobratrskou církví evangelickou: Křest*. [2017-12-20]. <https://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:krest>.

¹¹⁸ Srov. LICHNER, Miloš. *Kontextuální pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína*, s. 34.

východních církví. V liturgii Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické se takovéto obřady nekonají.

Církev římskokatolická

Obřady bližší přípravy na svátost křtu v ritu Římskokatolické církve se skládají ze tří obřadů, takzvaných skrutinií, které se konají na 3., 4. a 5. neděli postní. Účel skrutinií, jejichž jádrem jsou exorcismy, je zvláště duchovní. Posilují mysl i srdce katechumena, zvláště proti pokušením, pomáhají, aby uzrával jeho zdravý úmysl, a povzbuzují ho, ať neustále prohlubuje svůj niterný vztah s Kristem a pokračuje ve snaze milovat Boha. Obřady exorcismů a požehnání je katechumen posilován na své duchovní cestě a otevírá své srdce k přijetí Spasitelových darů.¹¹⁹

Struktura obřadů skrutinií vede katechumena k bližšímu přimknutí se k Ježíši tím, že se vědomě odřekne zla a jeho svodů. Obřady jsou zařazeny do mší o třech nedělích postních po homilii.

Obřad začíná výzvou celebranta k modlitbě, následují prosby za čekatele křtu. Po těchto přímlovách pokračuje obřad skrutinií modlitbou exorcismu, jež má svůj vlastní charakter v každou neděli. Vychází z biblických textů, které vedou katechumena jako pomyslná červená nit.

V prvním skrutiniu na 3. neděli postní se čtou texty Janova evangelia o samařské ženě, která přichází navázat vodu ke studni. Ve světle tohoto evangelijního úryvku pokračuje modlitba exorcismu nad katechumenem.

Modleme se.

Bože shlédni na tohoto katechumena, neboť také on ví, že Vykupitel přichází, také on touží, aby mu tvůj Syn dal napít vody živé, jako dal kdysi samařské ženě. Ať i našeho katechumena slovo Kristovo pronikne, aby poznal, že jedinou jeho záchranou je tvůj Syn. Vysvobod' ho, Bože, od ducha zla, nedopusť, aby ho svedl na scestí. Dej mu sílu, aby poznal svou hříšnost, očist' jeho srdce a ved' ho cestou spásy. Skrze Krista našeho Pána. Amen.¹²⁰

Celebrant poté vloží ruce na katechumena, což představuje vlastní díl exorcismu. V gestu vkládání rukou je vyjádřeno přesvědčení, že síla Ducha je přítomna. Vkládání rukou se děje po vzoru Ježíše Krista na očistění a uzdravení. Ježíš tak dává svého ducha, aby byl katechumen oděn jeho světlem. Ve svátostném řádu je vkládání rukou obrovské

¹¹⁹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 143–148.

¹²⁰ *Uvedení do křesťanského života*, č. 153.

gesto zpřítomňující sílu Ducha svatého, který svým působením obnovuje toho, kdo je odhodlán konat pokání.¹²¹

Celebrant pak pokračuje v modlitbě:

Pane Ježíši, tys otevřel samařské hřišnici pramen svého slitování, tys ji odvrátil od cesty hříchu a dal jí poznat, že se máme klanět nebeskému Otci v duchu a v pravdě. Slituj se také nad tímto naším katechumenem, a když zatoužil po pramenu vody živé a vykročil na cestu k tobě, vysvobď ho od nástrah zla a svým svatým duchem ho odvrat od hříchu, aby v opravdové víře a účinné lásce poznával tvého nebeského Otce. Neboť ty žiješ a kraluješ na věky věků.¹²²

Podle předloženého textu modlitby a evangelijního úryvku je podstata prvního skrutinia v setkání Ježíše jako toho, který je pramen vody živé. Dává poznání předešlého způsobu života a odhodlání k jeho přetvoření, když bude Ježíše katechumen následovat.

Druhé skrutinium se koná na 4. neděli postní. Vlastní modlitba exorcismu je postavená na deváté kapitole Janova evangelia, kdy Ježíš uzdravil slepého od narození.¹²³ Podstatu modlitby exorcismu zde vidíme v otevření očí slepému. Katechumen má také čistým zrakem vidět cestu, která vede do Božího království. V této modlitbě je vyjádřena prosba, ať působení Ducha svatého vysvobodí katechumena z pohledu na temnotu a ať získá odhodlání kráčet životem ve světle.¹²⁴

Třetí skrutinium je postavené do kontextu evangelia páté neděle postní, kdy Ježíš navrátil život svému příteli Lazarovi.¹²⁵ Modlitba se tak stává pro katechumena prosbou, ať je mocí a působením svatého Ducha vysvobozen z moci zla a smrti a ať je skrze víru a křest převeden do života věčného.¹²⁶

Skrutinia mají v průběhu bližší přípravy na křest své důležité místo. Svědčí o tom již postoj např. sv. Augustina či sv. Lva Velikého, kteří také kladli velký důraz na modlitbu exorcismů, protože ten, který je přijme, už vydává důkaz o své vytrvalosti a vytrvalosti v touze po přijetí křtu.¹²⁷

Před samotným závěrem katechumenátu se nacházejí ještě dva úkony, kterými církev stvrzuje rozhodnutí katechumena přijmout svátost křtu a připodobit se tak Kristu. Jsou

¹²¹ Srov. DONGHI, Antonio. *Gesta a slova: Úvod do symbolické mluvy liturgie: Vkládání rukou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 64.

¹²² *Uvedení do křesťanského života*, č. 154.

¹²³ Srov. Jan 9,1–41

¹²⁴ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 163–164.

¹²⁵ Srov. Jan 11,1–45

¹²⁶ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 173–174.

¹²⁷ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 194.

jimi odevzdání symbola¹²⁸ a svěření modlitby Páně. Ačkoliv je možné předpokládat, že se katechumen s těmito úctyhodnými poklady církve již setkal ve své přípravě a zná jejich obsah i význam, slavnostní předání evokuje jejich důležitost v křesťanském životě.¹²⁹

Dobu katechumenátu završují obřady bezprostřední přípravy na křest, které se pokud možno konají na Bílou sobotu dopoledne, kdy se katechumen má usebrat v modlitbě a připravit se na přijetí svátosti. V těchto modlitbách a obřadech je nejprve obsaženo složení vyznání víry, v níž má být katechumen pokřtěn.

Následuje obřad Efeta, kterým se prosí o otevření smyslů katechumena: vysluhovatel se dotýká palcem uší a rtů katechumena a říká: „Efeta, to je otevři se. K chvále a slávě Boží vyznávejte víru, kterou jste přijal.“¹³⁰

V obřadu bezprostřední přípravy následuje úkon volby křestního jména, pokud se tak nestalo již na začátku nebo v průběhu katechumenátu. Celý obřad je pak završen úkonem mazání olejem katechumenů a činí se na prsou, na obou rukou a je-li to vhodné i na jiných částech těla¹³¹, v tomto mazání je naznačeno působení Ducha svatého, který činí člověka schopným plnit své poslání, činí tak duši obzvláště pozornou pro Boha.¹³²

Církev řeckokatolická a církev pravoslavná

Obřady jsou opět strukturovány v podobě modliteb nad katechumenem a mají ve své podstatě také ráz exorcismů. Základ tvoří tři modlitby nad katechumenem, ty mají svůj specifický ráz a mají katechumena provázet dobou osobního a duchovního dozrávání. Čtvrtá modlitba nad katechumenem odpovídá obřadu bezprostřední přípravy. Jde o modlitbu, ve které se katechumen odřiká zla a vyznává svoji víru, na základě které je pak pokřtěn.

Pohled na první tři modlitby nad katechumenem uvádíme v liturgicko-teologickém pohledu, abychom tak poukázali na podstatu jednotlivých modliteb.

První exorcismus

Dříve než člověk uvěří v Krista, je jeho srdce považováno za příbytek démonů, tak lze uvážit, že koná v protikladu s Boží vůlí. Církev tedy nade všemi, kdo se připravovali na křest, pronášela exorcismy a modlitby, jejichž působením ve jménu Ježíše prchají démoni.

¹²⁸ Symbolum – vyznání víry.

¹²⁹ Srov. *Příprava dospělých na křest*, s. 22.

¹³⁰ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 199–201.

¹³¹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 205–207.

¹³² Srov. DONGHI, Antonio. *Gesta a slova: Úvod do symbolické mluvy liturgie: Pomazání*, s. 65–68.

V první modlitbě exorcismu se tedy ukazuje Ježíšova moc nad nečistými duchy. Každému člověku, který se připravuje na křest, se prostřednictvím exorcismů přináší svoboda.

Druhý exorcismus

V modlitbě druhého exorcismu církev volá po síle a lásce Boha, který osvobodil člověka od působení ďábla. Tento exorcismus poukazuje na zázračné skutky, jež vykonal Bůh pro záchranu světa od stvoření až po příchod Ježíše Krista. Mezi těmito skutky se uvádí i přechod Rudým mořem, tam došlo k utonutí starého člověka hříchu – Egyptana. Židé se tak vysvobodili z nadvlády otroctví. Silou exorcismu je člověk vysvobozován z otroctví hříchu.

Třetí exorcismus

V modlitbě třetího exorcismu Kristus vysvobozuje člověka z moci zla a temnoty. Uvádí ho do pravého a skutečného světla. Poukazuje na sílu vítězství Kristova kříže, totiž že spasitelné utrpení Kristovo je přemožením moci ďábla a jeho duchů.¹³³

Exorcismy jsou tedy modlitby, jimiž církev koná to, co konal sám Kristus, tj. vyháněl zlé duchy a uzdravoval nemocné, jak čteme v Matoušově evangeliu. Koná to samé, co konali apoštolové, jak jim bylo přislíbeno, totiž, že ve jménu Ježíšově budou vyhánět zlé duchy.¹³⁴

Čtvrté modlitbě nad katechumenem se budeme věnovat blíže. Její struktura je postavená na odřeknutí se zla, sjednocení se s Kristem a trojím opakování vyznání víry.

Modlitba nad katechumenem začíná úkonem, kdy vysluhovatel dýchá na katechumena ve tvaru kříže a žehná jej na ústech, rukou, čele a hrudi. Vysluhovatel pak otočí katechumena tváří k západu. Právě tam totiž existuje moc temnoty. Již staří Řekové ve svém chápání považovali západ za místo, kde se ztrácí slunce, a proto se stal symbolem temného života.¹³⁵

Následuje zřeknutí se zla, obřad je veden dialogicky a vysluhovatel se táže katechumena:

Odříkáš se satana a všech skutků jeho i všech pomocníků jeho i veškerému sloužení jemu i veškeré pýchy jeho? Odříkám.

Odřekl jsi se satana? Odřekl jsem se. (opakuje se třikrát)

Prudce vydechni a plivni na něj.¹³⁶

¹³³ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu: Teologický, liturgický a historický výklad obradov a modlitieb*. Prešov: Pravoslavná bohoslovecká fakulta PU v Prešove, 1999, s. 120–128.

¹³⁴ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 115.

¹³⁵ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 115.

¹³⁶ *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 20–21.

Poté co se katechumen takto odřekl satana a jeho svodů, je obrácen tváří k východu. To má hluboký smysl, protože nové světlo slunce je symbolem Krista, který je „Světlem pravdy“¹³⁷ a „Sluncem spravedlnosti“¹³⁸. Obrácení k východu tedy znamená, že se před katechumenem otevírá touha po novém životě ve spojení s Kristem.¹³⁹

Pak následuje úkon sjednocení se s Kristem, v němž katechumen vstupuje do smlouvy s Kristem, do duchovního svazku pro život.

Úkon sjednocení se opakuje třikrát, vždy na otázku vysluhovatele: „Sjednocuješ se s Kristem?“ Katechumen odpovídá: „Sjednocuji.“ Vysluhovatel se dále ptá: „Sjednotil jsi se s Kristem?“ Katechumen odpovídá: „Sjednotil jsem se.“ Katechumen je dále tázán: „A věříš v Něho?“ „Věřím v Něho jako krále a Boha.“ Po tomto vyznání katechumen recituje sám celé Nicejsko-cařihradské vyznání víry. Celý úkon sjednocení je zakončen výzvou vysluhovatele, aby se katechumen ve víře, kterou vyznal, poklonil Kristu. Katechumen se tak klaní směrem k východu a při tom říká: „Klaním se Otci i Synu i Svatému Duchu, Trojici jednobytné a nerozdílné“.¹⁴⁰

Katechumen se zřekl satana, vyznal svou víru a je tak plně disponován k přijetí svátosti křtu.¹⁴¹

3.3. Katechumenát v jednotlivých denominacích

Katechumenát chápaný jako období přípravy k přijetí svátosti křtu má vlastní pojetí v každé křesťanské denominaci.

Co se týče doby trvání, v církvích římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné se setkáváme s doporučenou délkou katechumenátu v rozmezí jednoho roku až tří let. U Církve československé husitské a českobratrské evangelické se setkáváme s délkou katechumenátu řádově několik měsíců.

Každá z církví ve svém učení klade důraz na katechezi a dostatečné osvojení si pravd víry a zásad věrného křesťanského života, poznání a pochopení Písma svatého.

Jak jsme poukázali výše, v každé námi zvolené církvi začíná období přípravy na křest specifickým liturgickým obřadem, tedy přijetím do katechumenátu.

Církev římskokatolická, řeckokatolická a pravoslavná však k době katecheze kladou důraz také na duchovní podporu katechumenů. Proto můžeme v těchto církvích vidět liturgické obřady, jimiž jsou katechumeni doprovázeni po dobu své přípravy a

¹³⁷ Srov. Jan 1,9

¹³⁸ Srov. Mal 3,20

¹³⁹ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 144–145.

¹⁴⁰ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 21–25.

¹⁴¹ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 34.

křesťanského dozrávání. Církev prosí za katechumeny v přímluvách, posilují je modlitbou, požehnáním, exorcismy a mazáním oleji. Katechumeni jsou takto postupně uváděni do prožívání liturgie, jejímiž plnohodnotnými účastníky se stanou přijetím křtu.

Katechumenátní přípravu nelze tedy pouze chápat jako instituci pro vzdělávání, ale především jako dobu pro osobní a duchovní rozvoj katechumena, který si má osvojit spolužití s Kristem podle evangelia.

4. Slavení křestní liturgie

V následující kapitole je představena současná podoba samotné liturgie křtu v námi zvolených křesťanských denominacích. Zabýváme se dobou a místem křtu a průběhem křestní liturgie a jejích jednotlivých částí.

4.1. Obřad křtu v liturgickém roce

Stejně tak jako všechna liturgická slavení v liturgickém roce má své místo i obřad křtu. V prvotní církvi zřejmě pevně stanovené datum neexistovalo, nicméně se brzy zažil termín Velikonoc. Jako hlavní ho pro udělování křtu určuje druhá synoda v Maconu v roce 585 a synoda v Auxerre v roce 587.¹⁴² Následným vývojem se i předvečer slavnosti Seslání Ducha svatého liturgicky připodobnil Velikonocům i jeho obřady byly rozšířeny o slavnost žehnání vody a svatodušní vigilie se také stala vhodným termínem ke křtu.¹⁴³ Oba termíny tak byly dobře teologicky zdůvodněny, neboť křtem se člověk připodobnil Kristu ukřižovanému a zmrtvýchvstalému. Za další významnou dobu vhodnou pro křest obzvláště ve východním ritu se začal považovat svátek Zjevení Páně, kdy se připomíná křest Ježíše Krista v řece Jordánu.¹⁴⁴

V současné době církev římskokatolická klade křestní bohoslužbu dospělých do liturgického slavení Velikonoční vigilie. Řeckokatolická církev uvádí jako nejvhodnější dobu pro křestní liturgii slavení Paschy, tedy Velikonoc.¹⁴⁵ Stejně tak Pravoslavná církev křest katechumenům uděluje na Bílou sobotu před Velikonocemi.¹⁴⁶ Církev československá husitská umožňuje udílet svátost křtu v průběhu celého církevního roku, avšak také ukazuje na zvláštní spjatost křestní liturgie s obdobím Velikonoc. Za významnou je rovněž pokládána tradice udílení křtu v době vánoční.¹⁴⁷ Svátost křtu v Českobratrské církvi evangelické je možné udílet v období celého církevního roku. Podmínkou však je její udělení v neděli, kdy se schází celý sbor k slavení památky svaté večeře Páně a přijímá pokřtěného do svého společenství.¹⁴⁸

Doba pro slavení křestní liturgie a její časové určení je vlastní pro každou církevní denominaci. Za významnou dobu pro udělení křtu považují však všechny církve dobu

¹⁴² Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 190.

¹⁴³ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Světlo a svátosti času*. Praha: Zvon, 1990, s. 18–19.

¹⁴⁴ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 190.

¹⁴⁵ Srov. *Strauros, informačný dvojtyždenník gréckokatolíckej farnosti v Bratislave*. (2.2013) [2017-11-07]. <<http://www.grkat.nfo.sk/Bratislava/casopis/stauros-2013-04.pdf>>.

¹⁴⁶ Srov. Pravoslavná církevní obec Františkovy Lázně. *Svátosti a obřady – Křest*. [2017-11-07]. <<http://www.pravoslavi-frlazne.cz/svatosti/krtiny>>.

¹⁴⁷ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 9.

¹⁴⁸ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 73.

Kristova vzkříšení, ať už období samotných Velikonoc či neděle, kdy se slaví připomínka zmrtvýchvstání Páně. K velikonoční době tradice církve pravoslavné jako další možné vhodné období uvádí dobu vánoční, stejně tak i Církev československá husitská.

4.2. Místo křestní liturgie

V prvotní církvi nebylo místo křtu nějak zvlášť určeno, od začátku křestní praxe však byl kladen důraz na křest pramenitou vodou. Tuto praxi prvotní církve můžeme odvozovat od samotného křtu Ježíšova v řece Jordánu.¹⁴⁹

Křestní místo neboli baptisterium jako zvláštní prostor pro křest je známo již ve 3. století a od století 4. se baptisteria budovala jako samostatné budovy v blízkosti biskupského sídla, tedy katedrály.¹⁵⁰ Do baptisteria se sestupovalo po třech stupíncích, křtil pouze biskup. Baptisterium jako místo pro křest bylo vybaveno piscinou.¹⁵¹

Koncem starověku, kdy již mohli křtít i kněží jako vedoucí farností, vznikaly křtitelnice, které byly umístěny ve farním kostele po levé straně vchodu. Křtitelnice byla nejčastěji kamenná, sudového tvaru, pozdějším vývojem architektury měla tvar poháru, případně mísy, zakrytá poklopem.¹⁵² Poklop křtitelnice byl ryze praktický, sloužil především k zabránění znečištění vody nebo jejího použití k úkonům magie.¹⁵³ Poklop na křtitelnici byl mnohdy zdoben různými biblickými motivy vztahujícími se ke křtu, nejčastěji osobou Jana Křtitele nebo výjevem křtu Páně.¹⁵⁴

O křestním místě je tedy možno mluvit jako o prostoru kolem křtitelnice nebo jako o zvláštním prostoru v kostele, který nazýváme křestní kaple.

Církev římskokatolická proto klade důraz na místo pro křest, na jeho vhodnost a důstojnost, zvláště pro připomínku křtu. „Shromáždění Božího lidu má svůj počátek ve křtu, kostel tedy má mít místo pro slavení křtu (baptisterium) a má udržovat vzpomínku na křestní sliby (požehnaná voda).“¹⁵⁵

Podobně je kladen důraz na místo křestní liturgie v církvích řeckokatolické a pravoslavné, křest je udílen v křestní kapli s baptisteriem, případně na jiném vhodném místě pro křest u křtitelnice.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 190.

¹⁵⁰ Doložitelné od 4. století ve městech Ravenna, Pisa.

¹⁵¹ Piscina – mělký bazének, kde voda sahala do výše necelých 40 cm.

¹⁵² Poklop na křtitelnici je prokazatelný od 12. století.

¹⁵³ Srov. ČERNOUŠEK, Tomáš. *Liturgický prostor*. Velehrad: Matice Cyrilometodějská, 1995, s. 51.

¹⁵⁴ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 191.

¹⁵⁵ KKC 1185

¹⁵⁶ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 49.

Křtitelnice v pojetí liturgického prostoru křesťanských církví, pokud není přímo součástí křestní kaple, má být umístěna na vhodném místě bohoslužebného prostoru. Připomíná totiž Kristovu výzvu získávat učedníky a křtít je. S tímto popisem se setkáváme v agendě Církve československé husitské.¹⁵⁷

V agendě Českobratrské církve evangelické se nezmiňuje zvláštním způsobem místo pro křest.

4.3. Průběh křestní liturgie

Sama křestní liturgie se skládá z několika částí, které na sebe navazují a tvoří tak jeden obřad. Rámcově můžeme nastínit tři samostatné části, které utvářejí celek křestní liturgie. Každá křestní liturgie začíná úvodními či přípravnými obřady, hlavní částí je vlastní udělení křtu a rituál je uzavřen vysvětlujícími obřady. V liturgii tak najdeme obřad křestního pramene, zřeknutí se ducha zla a vyznání víry. Vrcholem slavení je samotný obřad křtu. Zmíníme také symbolické doplňující obřady jako předání bílého roucha, hořící svíce, mazání olejem, jež mají v křestní liturgii křesťanských církví svůj specifický význam a místo.

4.3.1. Přípravné a úvodní obřady

Do přípravných obřadů spadají ty prvky, které se konají před samotným udělením křtu. Lze tedy mluvit o žehnání křestního pramene, pomazání olejem či o zřeknutí se zla a vyznání víry.

Církev římskokatolická

Křestní bohoslužba slavená ve velikonoční vigílii začíná po výzvě k modlitbě liturgickým průvodem ke křtitelnici, případně na jiné vhodné místo ke křtu, za zpěvu litaní ke všem svatým. Součástí litaní jsou kromě vzývání svatých také přímlyvy za katechumeny. Litanie jsou zakončeny modlitbou s prosbou o seslání Ducha svatého na toho, kdo má být pokřtěn.¹⁵⁸

Po litaních následuje obřad žehnání vody, v němž zaznívají slova modlitby, jejichž původ lze hledat již v 6. až 7. století v Gelasiánském sakramentáři.¹⁵⁹ Tuto modlitbu lze strukturovat do několika částí: po úvodním oslovení Boha jako toho, k němuž se

¹⁵⁷ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: Třetí část*, s. 32.

¹⁵⁸ Srov. *Český misál: Velikonoční triduum: Křestní bohoslužba*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, čl. 37–41.

¹⁵⁹ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za korkem* [2017-12-23]. <www.liturgie.cz/krest/liturgie-krtu-deti-krok-za-korkem/>.

modlíme a utíkáme, následuje anamnéze, tedy rozpamatování se na působení vody v dějinách spásy. V následné epikletické části pak je pronesena prosba o seslání Ducha svatého a celá modlitba je završena doxologií, která stvrzuje, že působením Božím voda člověka doprovází celými dějinami, je očišťující a dává sílu života.¹⁶⁰

Kněz pronáší s rozepjatýma rukama nad vodou modlitbu:

Všemohoucí, věčný Bože, tvá neviditelná moc působí, že svátosti jsou viditelným znamením tvé milosti. Stvořil jsi vodu a při různých příležitostech jsi ukazoval, že její účinky naznačují náš křest.

Už na počátku, když se tvůj Duch vznášel nad vodami, vložil jsi, Bože, do vody život a požehnání. A když jsi v přívalech potopy zničil hřích, stala se voda znamením nové spravedlnosti a nového života. Když jsi převáděl svůj lid z egyptského otroctví rudým mořem, myslel jsi na ty, kdo budou pokřtěni. A když tvůj Syn byl pokřtěn vodou Jordánu, pomazal jsi ho Duchem svatým, když visel na kříži, vytryskla z jeho probodeného srdce krev a voda, a když vstal mrtvých, dal učedníkům příkázání: Jděte a učte všechny národy a křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Shlédni tedy, Bože, na svou církev a otevři jí pramen vody, tryskající do života věčného.

Kéž tvůj svatý Duch učiní tuto vodu znamením milosti tvého jednorozeného Syna: Ať svátost křtu smyje všechno staré a špatné, aby člověk, stvořený k novému obrazu, povstal z vody a z Ducha svatého k účasti na tvém životě.

Při následujících slovech modlitby kněz noří patu paškálu do právě žehnané vody. Toto ponoření opakuje třikrát a symbolizuje jím sestoupení Krista do vody Jordánu, nad nímž se zjevil Duch svatý, a tak prosí:

Prosíme tě, Bože: Ať skrze tvého Syna sestoupí do tohoto křestního pramene síla Ducha svatého,

následně drží paškál patou ponořen ve vodě a pokračuje v modlitbě s prosbou, ať Duch svatý sestoupí také na ty, kdo mají být pokřtěni:

aby všichni, kdo budou ve křtu spolu s Kristem pohřbeni, ve křtu s ním také vstali ze smrti k životu. Neboť on s tebou žije a kraluje na věky věků. Amen.¹⁶¹

Toto ponoření připomíná i to, že voda zásluhou Kristovou poskytuje milosti působením Ducha svatého.

¹⁶⁰ Srov. CHALUPA, Petr. Biblické základy modlitby pro žehnání křestní vody. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2011, roč. 3, č. 1, s. 5 – 8.

¹⁶¹ *Český misál: Velikonoční triduum: Křestní bohoslužba*, čl. 42.

Po obřadu svěcení vody následuje zřeknutí se zlého, ve kterém se ti, kdo mají být pokřtěni, vědomě zříkají zla.

Vysluhovatel se táže křtěnce:

Chcete žít ve svobodě dětí Božích a zříkáte se proto hříchu?

Chcete, aby vás nikdy hřích neovládl, a zříkáte se proto všeho, co k němu láká?

Zříkáte se tedy ducha zla a všeho, co působí a čím se pyšní?¹⁶²

Křtěnec odpovídá: „Ano“, čímž stvrzuje své rozhodnutí již dále takto nekonat. Je mazán olejem katechumenů na prsou nebo na ruku.¹⁶³

Křestní obřad pokračuje vyznáním víry, proto se vysluhovatel křtu ptá křtěnce třemi otázkami na víru:

N, věříte v Boha, Otce všemohoucího, stvořitele nebe i země?

Věříte v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se narodil z Marie Panny, byl ukřižován a pohřben, vstal z mrtvých a sedí po pravici Otcově?

Věříte v Ducha svatého, svatou církev obecnou, společenství svatých, odpuštění hříchů, vzkříšení těla a život věčný?¹⁶⁴

Křtěnec na ně odpovídá sám za sebe a dle vlastního přesvědčení, a tím vyznává svou víru: „Věřím“.

Po této části již následuje samotný křestní akt.

Církev řeckokatolická a církev pravoslavná

Křestní obřad se odehrává u křtitelnice, kterou kněz na začátku obřadu okouří.¹⁶⁵ Začíná úvodním zvoláním kněze „Požehnáno království Otce i Syna i Ducha svatého nyní i vždycky i na věky věků.“ *Lid:* „Amen.“

Tak jako je v Římskokatolické církvi na začátku křestní liturgie modlitba litaní, v církvi řeckokatolické přednáší jáhen nebo sám kněz ektenii¹⁶⁶, což je modlitba, která nese prosebný a přímluvný charakter, kde hned na začátku slavení prosíme Pána o udělení nebeského pokoje.¹⁶⁷

Během přednášení ektenie jáhnem se kněz v tichosti modlí přípravnou modlitbu, ve které prosí o sílu Ducha svatého, aby mohl konat obřad křtu jakožto nástroj, skrze který

¹⁶² *Uvedení do křesťanského života*, č. 217.

¹⁶³ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 217–218.

¹⁶⁴ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 219.

¹⁶⁵ Srov. *Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání*, s. 18.

¹⁶⁶ Ektenie – soubor modliteb používaných při liturgii východních církví.

¹⁶⁷ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 168.

působí Boží milost na křtěného. Po této modlitbě pak následuje obřad žehnání vody, je doprovázen slovy modlitby, jejíž autorství se připisuje svatému Basilu Velikému¹⁶⁸ a kterou kněz pronáší nahlas a s rukama vztaženýma nad vodou:

Pane, všemohoucí Bože, stvořiteli všeho viditelného i neviditelného, tys stvořil nebe i zemi i moře i vše, co je v nich. Tys shromáždil vody na jediném místě, zavřel jsi propast a zapečetil ji svým slavným a bázeň budícím jménem. Tys upevnil vody nad nebesy, tys upevnil zemi nad vodami, tys mocí svou upevnil moře a zdrtil hlavy netvorů ve vodách, ty vzbuzuješ bázeň, a kdo se ti může postavit? Shlédni, Pane, na toto své stvoření a na tuto vodu a dej jí milost vykoupení a požehnání Jordánu a učiň ji pramenem neporušitelnosti, darem posvěcení, omytím hříchů, lékem neduhů a záhubou démonů. Učiň ji nepřístupnou nepřátelským mocnostem a naplň ji silou andělů, aby před ní prchali ti, kteří škodí tvému stvoření. Vždyť jsem vzýval, Pane, tvé podivuhodné a slavné jméno, které je nepřátelům hrozná.¹⁶⁹

Po této modlitbě kněz žehná vodu, třikrát za sebou opakuje žehnání vody dotekem ruky se slovy „Nechť zničeny budou znamením Kříže tvého všeliké zlé síly.“¹⁷⁰ a dechnutím do vody ve tvaru kříže. Při první modlitbě se dotýká vody jen lehce prsty na hladině, při druhém již ruku ponoří a třetí žehnání činí rukou v hloubce vody. Na konci tohoto úkonu kněz zvolá: „Neboť tobě náleží sláva, vláda, čest i klanění, spolu s bezpočátečním Otcem, i s přesvatým blahým a životodárným tvým Duchem, nyní i vždycky, až na věky věků. Amen.“¹⁷¹

Křestní liturgie pokračuje žehnáním oleje radosti, kněz třikrát dýchá do nádoby s olejem a olej třikrát žehná znamením kříže, pak se nad olejem modlí. Když je olej požehnan, kněz společně s lidem zpívá „Aleluja“ a u tohoto zpěvu dělá na vodě třikrát znamení kříže.

Olejem radosti je pak pomazán ten, kdo má být pokřtěn, toto označení se provádí ve tvaru kříže na čele, na prsou, na ramenou, na uších, na ruce, na nohou a je provázeno modlitbou. Tímto úkonem dochází dovršení exorcismů, které se konají nad katechumenem. Dýchání kněze na olej je analogické k dýchání kněze na katechumena při exorcismech v průběhu katechumenátu. Jde tedy o chápání oleje radosti jako zpečetění exorcismů a dokonalé odpuzení satanovy moci nad křtěným.¹⁷²

¹⁶⁸ Sv. Basil Veliký (330–379), jeden z nejvýznamnějších teologů řecké raně křesťanské doby.

¹⁶⁹ *Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání*, s. 20.

¹⁷⁰ *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 32.

¹⁷¹ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu. Žehnání vody*, s. 33.

¹⁷² Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina křtu*, s. 191.

Církev československá husitská

Liturgické slavení křestního obřadu Církve československé husitské je uvedeno oznámením duchovního nebo staršího sboru, kterým je společenství představen křtěnec a také kmotři.

Po té vysluhovatel začíná křestní obřad úvodními slovy a znamením kříže podle Agendy:

„Tuto službu konáme podle odkazu apoštolů ve jménu Pána Ježíše Krista.“¹⁷³

Následně obřad pokračuje křestními otázkami a odpověďmi formou dialogu mezi křtěncem a vysluhovatelem křtu. Obsahem dialogu je ve své podstatě úkon pokání, odřeknutí se zla a dosvědčení převzetí křestních závazků. Také je tímto úkonem vyjádřeno svobodné rozhodnutí připojit se ke Kristu a stát se členem církevní obce.

Bratře, přicházíš do domu Páně. Co od Pána církve žádáš? Křest, víru a život věčný.

Jsi odhodlán vytrvat a odpírat zlému, a kdykoliv bys upadl do hříchu – činit pokání a navrátit se k Pánu? Ano.

Chceš být připojen ke Kristovu lidu křtem v Církvi československé husitské? Chci.

Jsi odhodlán střežit získanou víru a rozvíjet ji? Jsem odhodlán s Boží pomocí.

Nechť na tobě spočine Duch svatý – Duch moudrosti a poznání. Duch odhodlání a vnitřní síly, Duch porozumění a pravé dobroty.¹⁷⁴

V jedné otázce se vysluhovatel křtu obrací na kmotra a táže se ho:

Bratře, jsi odhodlán doprovázet pokřtěného na cestě víry a pomáhat mu v dalším duchovním růstu? Ano, s pomocí Boží.¹⁷⁵

Po odpovědi kmotra následuje předání hořící svíce jako symbolu Kristova světla. Zde vysluhovatel křtu zpívá krátký hymnus inspirovaný pavlovskými křestními texty¹⁷⁶, po kterém zazní zvolání „Světlo Kristovo ať ti svítí na cestu života“, na které odpovídají „Amen“ všichni přítomní.¹⁷⁷

Křtěnec s hořící svící v ruce spolu se všemi na výzvu duchovního vyznání svoji víru slovy Velkého vyznání víry Církve československé husitské¹⁷⁸, ve které chce být pokřtěn.

¹⁷³ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 29.

¹⁷⁴ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 30.

¹⁷⁵ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 31.

¹⁷⁶ Hymnus: *Probuď se, kdo spíš* (Ef 5,14b; Jan 8,12).

¹⁷⁷ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 31.

¹⁷⁸ Velké vyznání víry Církve československé husitské vzniklo ve specifických podmínkách a je osobitou interpretací cañhradského vyznání víry z hlediska nauky Církve československé husitské.

Vyznej nyní spolu s námi se všemi.

Věříme v Boha jednoho, Ducha věčného a Tvůrce všeho, Otce Ježíše Krista i Otce našeho, jenž od věčnosti vládne královstvím duší našich. Věříme v Ježíše Krista, Syna Božího, Světlo ze Světla, Život ze Života, jenž od Otce přišel, životem svým zlo světa i smrt přemohl, aby nám získal království Boží věčné. Věříme v Ducha Božího, jenž od věčnosti do věčnosti vše oživuje, v Ježíši Kristu se zjevil, skrze proroky a otce naše mluvil a v nás chce přebývat. Věříme v život věčný, Dobra, Pravdy, Krásy, tak jako jsme přesvědčeni o smrti zla i zlých. Věříme, že Otec nebeský nás proto stvořil, abychom Ducha Božího v sobě majíce, šťastni byli, život Pravdy žili, Pravdy Boží hájiti se nebáli a života věčného tak jistě dosáhli. Tak staň se.¹⁷⁹

Na základě vyznání víry následuje samotný křestní akt.

Českobratrská církev evangelická

Křestní obřad začíná představením křtěného celému sboru a výzvou k němu, aby předstoupil k přijetí křtu. Následuje kratičké kázání zaměřené na křest, jeho podstatou je vysvětlení křestního aktu. Má být povzbuzením pro křtěného, ale i připomínkou vlastního křtu pro celé shromáždění. Po tom, co zaznějí slova o ustanovení křtu, dochází ke křestnímu vyznání víry, jež se děje v dialogické formě, kdy na tři otázky křtěnec odpovídá a stvrzuje tak svoji touhu po křtu. Celý akt vyznání křestní víry je zakončen v Apoštolském vyznání víry, které v zápětí zazní. Tímto křestním vyznáním vstupujeme do slavení vlastního obřadu křtu. Vysluhovatel křtu tedy křtěnce vyzve, je-li přesvědčen podle svého svědomí a v pravdě, aby odpověděl na kladené otázky:

Věříš, že tě Kristus vytrhl z moci hříchu a smrti a přenesl tě do nového věku? Jestli ano
odpověz: Věřím. Odpověď: Věřím.

Cheš být pokřtěn v naději, že tě Kristus při svém příchodu přijme do své slávy?
Jestliže ano, odpověz: Chci. Odpověď: Chci.

Budeš svůj křest dosvědčovat zápasem se silami starého věku? Jestliže je tomu tak,
odpověz: Ano, s pomocí Ducha svatého. Odpověď: Ano, s pomocí Ducha svatého.¹⁸⁰

Celé společenství věřících je vyzváno, aby spolu s křtěncem vyznalo společně svou víru slovy Apoštolského vyznání víry.

Po tomto vyznání víry přednáší vysluhovatel křtu modlitbu za křtěnce, která má prosebný charakter a bezprostředně předchází křestnímu aktu.

¹⁷⁹ *Základy víry Církve československé husitské: Velké vyznání víry*, čl. 104.

¹⁸⁰ *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 75.

Pomodleme se: Pane Ježíši Kriste, přijmi tohoto svého služebníka, ať se mu ve křtu dostane odpuštění hříchů a znovuzrození z Ducha svatého, tak aby zemřel hříchu a žil spravedlnosti. Dej, ať přijme plnost tvé milosti a zůstane navždy ve svazku tvého lidu. Amen.¹⁸¹

Po této modlitbě následuje samotný křestní akt.

Těmito úvodními obřady jsme v liturgii křesťanských církví uváděni do vlastního obřadu křtu, ve kterém se křtěnec znovuzrodí z vody a z Ducha svatého.

Shrnutí

Z výše napsaného tedy vyplývá, že všechny křesťanské církevní denominace udělují křest až po vyznání touhy po křtu, odřeknutí se zla, ale především po vyznání víry.

V obřadu vyznání víry se v jednotlivých křesťanských církvích používá buď forma tří otázek anebo recitace celého kréda.

V obřadech Římskokatolické církve má recitace celého vyznání víry své místo ještě před křestními obřady v úplném závěru katechumenátu. Recitací textu Apoštolského nebo Nicejsko-cařihradského vyznání víry vyzná katechumen svou víru sám za sebe. V křestním obřadu je pak uskutečněno vyznání víry formou tří otázek bezprostředně před samotným křestním aktem. Na tyto otázky křtěnec odpovídá před vysluhovatelem křtu i celým křesťanským shromážděním.

V církvi řeckokatolické a pravoslavné se setkáváme s formou, která je složena z otázek a recitace celého textu Nicejsko-cařihradského vyznání víry a liturgicky je umístěna jako poslední obřad katechumenátu neboli čtvrtá modlitba nad katechumenem. Na kladené otázky odpovídá tedy katechumen sám za sebe. Vyznání víry také recituje sám.

V křestním obřadu Církve československé husitské se setkáváme rovněž s formou křestních otázek, které jsou stvrzeny slovy vyznání víry. Spolu s křtěncem modlitbu Velkého vyznání víry Církve československé husitské přednáší celé společenství.

Obdobně je tomu v obřadu Českobratrské církve evangelické. Křestnímu aktu předcházejí otázky křestního vyznání, které jsou završeny vyznáním víry křtěnce společně s celým křesťanským sborem slovy Apoštolského vyznání víry.

Jak jsme zde předložili, církevní praxe projevení víry ve formě otázek a odpovědí je přítomna ve všech námi zvolených křesťanských církvích.

¹⁸¹ *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 75.

Vyznání víry je tedy základní podmínkou k udělení svátosti křtu ve všech sledovaných denominacích.

Dalším prvkem obřadů před křtem je zřeknutí se zlého. Tento úkon nacházíme v námi zvolených křesťanských denominacích jako součást přípravných obřadů.

Úkon zřeknutí se zla přímo předchází úkonu vyznání víry.

V církvi římskokatolické křtěnec dává najevo své pevné rozhodnutí, které uzrálo během katechumenátu, že je pevně odhodlán vstoupit do života v nové smlouvě, a to životem v Kristu.¹⁸²

Ve východních církvích také nacházíme úkon odřeknutí se zlého ve formě otázek. U církvi řeckokatolické a pravoslavné je ve struktuře čtvrté modlitby nad katechumenem, protože úkon zřeknutí se zla a vyznání víry na sebe přímo navazují.

Církev československá husitská předkládá v dialogu křestních otázek a odpovědí také otázku, která vede k odřeknutí se zlého. Odpovědí tak křtěnec vyjadřuje své odhodlání odpírat zlému a činit pokání.

Úkon odřeknutí se zla je součástí dialogické formy otázek křestního vyznání i v Českobratrské církvi evangelické, kde tak křtěnec stvrzuje své odhodlání odložit starého člověka s jeho hříchy a následovat Krista v novém životě.

Odříkání se moci zla i všech dosavadních životních situací, které pak již nejsou vlastní křesťanskému životu, je tedy úkonem každé křesťanské církve. Koná se k uvědomění si očištného aktu křtu.

Zřeknout se ducha zla znamená zavrhnout své předešlé životní návyky, hříšné jednání, zřeknout se nedbalého způsobu života, který pramení z projevu pýchy.¹⁸³

S obřadem mazání olejem se setkáváme pouze v římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné církvi. Tento obřad mazání je chápán jako poslední exorcismus, je udělován po odřeknutí se zla a vyjadřuje posilu, kterou křtěnec získává jako výzbroj k dalšímu životnímu zápasu.¹⁸⁴

Obřad žehnání křestní vody je rovněž vlastní pouze římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné církvi. V modlitbě, která žehnání vody doprovází, je možné pozorovat, že církev vodu žehná s prosbou k Duchu svatému a žádá, ať do vody sestoupí jeho působení v očišťující a životodárné síle pro odpuštění hříchů a pro život věčný.

¹⁸² Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 211.

¹⁸³ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 31.

¹⁸⁴ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 197.

4.3.2. Vlastní obřad křtu

Vlastní obřad svátosti křtu následuje po přípravných obřadech. Ve všech námi zvolených denominacích je křestní obřad složen z obmytí vodou a to politím, případně dotekem na čele křtěného nebo ponořením do křestního pramene a pronesením křestní trojiční formule. V této souvislosti mluvíme o tzv. materii a formě křtu.

Materií svátostného křtu je přirozená voda, která není opomenuta již u zrodu světa, jak o tom vypovídá kniha Genesis.¹⁸⁵ Voda je chápána jako praživel a je tedy od úplného počátku považována za životodárnou a očišťující. Právě očišťující moc vody, o které vypovídá Bůh skrze proroky při obnovení Božího lidu i v době Mesiánské, nachází své plné uplatnění ve vodách svatého křtu.¹⁸⁶ Jak jsme již měli možnost poznamenat v přípravných obřadech, voda je žehnána v církvi římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné. Církve československá husitská a českobratrská evangelická křtí vodou, u níž nekoná žádné liturgické obřady žehnání.

Forma křtu spočívá v pronesení slov udělovatele, tedy slov, která vzývají všechny Božské osoby, Otce, i Syna, i Ducha svatého a trojího obmytí křtěnce vodou. Při trojím lití vody na hlavu křtěnce je tento přijat do společenství trojjediného Boha. Je ponořen do vzájemné lásky Otce a Syna, která se v Duchu svatém vylévá do lidských srdcí.¹⁸⁷

Církev římskokatolická

Bezprostředně po vyznání víry je udělován křest obmytím křestní vodou, kterou třikrát lije vysluhovatel křtu na hlavu křtěného, nebo trojím ponořením do křestního pramene.

Křestní formule, která obmytí či ponoření doprovází, zní: „N, já vás křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“¹⁸⁸

Církev řeckokatolická

Vysluhovatel křtu křtí ponořením nebo politím křtěnce, který je otočen tváří k východu.

Trojiční křestní formule Řeckokatolické církve se užívá v trpném rodě „Boží služebník (jméno) křtí se ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“¹⁸⁹

¹⁸⁵ Gn 1,2 – země byla pustá a prázdna a nad propastnou tůňí byla tma. Ale nad *vodami* vznášel se duch Boží.

¹⁸⁶ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 20.

¹⁸⁷ GRÜN, Anselm. *Křest*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 49.

¹⁸⁸ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 220.

Pravoslavná církev

Obdobným způsobem jako v církvi řeckokatolické je udělován křest i v církvi pravoslavné. Trojiční křestní formule je pronášena v trpném rodě a má poněkud rozšířenější znění: „Křtí se služebník Boží (jméno), ve jménu Otce, amen, i Syna, amen, i Svatého Ducha, amen. Nyní i vždycky, až na věky věkův. Amen.“¹⁹⁰

V křestní liturgii východních církví se více setkáváme s formou křtu ponořením do křestního pramene pro větší zdůraznění podstaty svátosti křtu. Právě ve svátosti křtu se člověk sjednocuje s Kristem, s jeho smrtí a zmrtvýchvstáním. Trojí ponoření do křestního pramene symbolizuje podle svatého Cyrila Jeruzalémského zpřítomnění skutečnosti třídního spočinutí Krista v hrobě. Svatý Jan Zlatoústý spatřuje ve křtu zpřítomnění proměny života, trojím ponořením se symbolizuje smrt, uložení do hrobu a zmrtvýchvstání. Křtěný je tedy ponořen celý do vody jako do hrobu, čímž je symbolizována smrt starého člověka, aby se znovuzrodil obmyt očistnou silou vody jako nový člověk pro život věčný.¹⁹¹

Církev československá husitská

Vnější akt svátosti křtu Církve československé husitské spočívá v lití vody na hlavu křtěnce a v pronesení křestní trojiční formule, která zní: „N., křtím tě ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého.“¹⁹² A je k ní pronesen dovětek: „Bojuj dobrý boj víry, abys dosáhl věčného života, k němuž jsi byl povolán a k němuž ses přihlásil dobrým vyznáním před mnohými svědky.“¹⁹³

Českobratrská církev evangelická

Křestní akt Českobratrské církve evangelické spočívá v pronesení slov trojiční křestní formule: „N. N., křtím tě ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“¹⁹⁴ Vysluhovatel křtu se při tom třikrát dotýká čela křtěného namočenými prsty v křestní vodě. Křtěnec u tohoto úkonu klečí.¹⁹⁵

¹⁸⁹ *Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání*, s. 22.

¹⁹⁰ *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 35.

¹⁹¹ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 201–204.

¹⁹² *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 32.

¹⁹³ *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 32.

¹⁹⁴ *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 75.

¹⁹⁵ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 72.

Shrnutí

Úkon obmytí nebo ponoření nebo dotek křestní vodou je symbol, který zdůrazňuje očišťující sílu vody. Jednotlivé křestní formule vykazují jisté rozdíly.

Křestní formule východních církví pronesená v trpném rodě vyzdvihuje skutečnost, že vysluhovatel křtu je pouhým nástrojem a zdůrazňuje, že skutečným aktérem křtu je Duch svatý. Církev československá husitská a českobratrská evangelická společně užívají tvaru, který již má osobnější charakter, ale osoba vysluhovatele jakoby ustupuje do pozadí, což je deklarováno vynecháním zájmena „Já“, aby bylo zřetelněji poukázáno na jednání Ducha svatého, jehož milost ve křtu působí.

Nejosobnější pronesení křestní trojiční formule nacházíme v církvi římskokatolické, „Já, tě křtím...“, znamená, že milost Ducha svatého působí skrze vysluhovatele, který reprezentuje Krista jako hlavu těla, tím se říká, že vlastním udělovatelům svátostné milosti je v Duchu svatém sám Kristus. Vysluhovatel křtu je proto pouze služebník a nástroj.¹⁹⁶

4.3.3. Vysvětlující obřady ve slavení křestní liturgie

Po samotném obřadu křtu následují v křestní liturgii takzvané vysvětlující obřady, které doplňují křest svým výkladem a symbolikou. Nejstarší symboly je možné datovat již do 4. století. Patří mezi ně mazání olejem, které konali po křtu kněží, rovněž zde nacházíme úkon obléknutí bílého roucha a předání hořící svíce. Tento obřad vychází ze skutečnosti, že všichni věřící měli u velikonoční vigílie rozžaté svíce, a tak po křtu byly rozžaty svíce i nově pokřtěným.¹⁹⁷

O konání těchto obřadů nacházíme však i mladší zmínky, které sahají do rozmezí 13. – 16. století. Vypovídají o praxi oblékání bílého roucha i o předání hořící svíce, např.: „kodex Sinaj 966“ či „kodex Atény 724“, případně také „kodex Lavra 88“. Východní církve uvádějí také jako jeden z obřadů odevzdání křížku podle řecké praxe.¹⁹⁸

Církev římskokatolická

Prvním výrazným obřadem je obléknutí bílého roucha. Toto roucho symbolizuje, že se pokřtěný stal novým stvořením, protože oblékl Krista a má se snažit podle slov

¹⁹⁶ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 652.

¹⁹⁷ Srov. POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.*, s. 198.

¹⁹⁸ Srov. ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu*, s. 212–215.

modlitby při oblékání přinést jej bez poskvrny před soud našeho Pána Ježíše Krista a mít tak život věčný.¹⁹⁹

Předání hořící svíce, která se zapálí od paškálu, symbolizuje světlo Kristovo. Nově pokřtěný má podle slov formule při předání svíce světlo nést a opatrovat a v tomto světle má jít vstříc Pánu, a tak s ním vejít do nebeského království.²⁰⁰

Mazání křížmem jako jeden z vysvětlujících obřadů nastává jako završení křestní liturgie pouze v případě, že se zároveň neuděluje svátost biřmování. Mazání na temeni hlavy pokřtěného je prováděno mlčky, uvozuje jej však vysvětlující modlitba:

Všemohoucí Bůh vás vysvobodil z hříchu, dal vám život z vody a z Ducha svatého, přijal vás do společenství svého lidu. A jako pomazal svého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, na kněze, proroka a krále, označuje posvátným olejem i vás, neboť patříte Kristu navěky. Amen.²⁰¹

Po skončení křestní liturgie, uděluje-li se svátost biřmování, se tento úkon mazání křížmem vynechává. Dále pak následují další části velikonoční vigilie: obnova křestního vyznání celého věřícího společenství, přímlyvy, kterých se poprvé účastní i nově pokřtění a slavení eucharistie.²⁰²

Církev řeckokatolická

Nově pokřtěný je oblečen do bílého roucha, které je symbolem nového a čistého života v Kristu. Následuje předání hořící svíce jako symbolu světla Kristova, které svítí na cestu životem. Obřad křesťanské iniciace po udělení křtu, obléknutí bílého roucha a předání křestní svíce v církvích východní tradice pokračuje obřadem myropomazání, další iniciační svátostí, jejíž udělení je povinné a je obdobou západního biřmování.

Pravoslavná církev

Ve vysvětlujících obřadech Pravoslavné církve se setkáváme s obřadem předání křížku nově pokřtěnému. Vysluhovatel křtu posvěť křížek křestní vodou, křížkem je pokřtěnému požehnáno a pak je mu pověšen na krk. U tohoto úkonu zaznívá modlitba, která odhaluje moc Spasitelova kříže: „Na služebníka Božího N., se pokládá Kříž –

¹⁹⁹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 225.

²⁰⁰ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 165.

²⁰¹ *Uvedení do křesťanského života*, č. 224.

²⁰² Srov. *Český misál: Neděle Zmrtvýchvstání Páně: Velikonoční Vigilie: Obnova křestního vyznání*, čl. 46. *Slavení eucharistie*, čl. 50.

ochránce celého světa, Kříž – síla národů, Kříž – utvrzení věřících, Kříž – sláva andělů a poražení démonů.²⁰³

Poté je vodou křestního pramene pokropen bílý oděv, který je pokřtěnému oblečen. Dále je kmotrovi předána hořící svíce, která má svítit pokřtěnému na cestě víry. Obřad oděni do bílého roucha završuje řád svaté tajiny křtu a obdobně jako u církve řeckokatolické otevírá vlastní řád liturgie myropomazání.²⁰⁴

Církev československá husitská

V závěru obřadu křtu je nově pokřtěný přijat do společenství církve a do společenství večere Páně. Duchovní s podáním ruky, říká nově pokřtěnému:

Vítáme tě do rodiny Páně a přijímáme do církve. Jsi zahrnut do společenství stolu Páně a mezi ty, kteří mají podíl na duchovních darech Božího lidu.²⁰⁵

Obřad křtu je ukončen požehnáním nově pokřtěnému. Po tomto požehnání pokračuje liturgie slavením připomínky večere Páně, na které má poprvé plnou účast i nově pokřtěný.²⁰⁶

Českobratrská církev evangelická

Průběh doplňujících obřadů po křtu Českobratrské církve evangelické je strukturován obdobným způsobem jako u Církve československé husitské. Modlitba nad křtencem, při níž nově pokřtěný zůstává klečel, a požehnání se vzkládáním rukou, u kterého vysluhovatel říká:

Požehnej tobě Hospodin a ostříhej tebe. Osvět' Hospodine tvář svou nad tebou a buď milostiv tobě. Obrat' Hospodin tvář svou k tobě a dej tobě pokoj. Amen.²⁰⁷

Pak následuje přijetí do náboženské obce, kdy vysluhovatel křtu společně s kurátorem podají pokřtěnému ruku se slovy „Milý bratře, jsi přijat do církve Kristovy a ke stolu Páně. Máš jeho slib vzkříšení a věčného života. Vytrvej až do konce v radostném následování Krista ukřižovaného.“²⁰⁸ Tím stvrdí přijetí nově pokřtěného do církve.

²⁰³ *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 36.

²⁰⁴ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 45.

²⁰⁵ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 32.

²⁰⁶ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 32.

²⁰⁷ *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 76.

²⁰⁸ *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 76.

Křestní obřad je zakončen modlitbou po křtu, na kterou navazuje modlitba Páně, již je celý obřad završen.

V slavení liturgie bohoslužby se křtem následuje čtení z Písma a kázání, na závěr celé bohoslužby kazatel přednese modlitbu požehnání a propouští lid.

Shrnutí

Vysvětlující obřady následující po udělení svátosti křtu nám předkládají pohled na symboliku křesťanského života.

Mazání olejem – křížmem²⁰⁹, se v Římskokatolické církvi uděluje, pokud se z nějakého důvodu obřad biřmování odděluje od křtu. V západní tradici je pokřtěný pomazán na znamení účasti na prorocké, kněžské a královské důstojnosti Kristově a vyjadřuje se tím jeho připojení k Božímu lidu.

Bílé roucho naznačuje oblečení pokřtěného v nový život v Kristu. Nacházíme ho v obřadu církve římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné jako znamení čistoty a důstojnosti. Znamená tak především návrat člověka k celistvosti a nevinnosti, jimiž vládl v ráji, je tak symbolem obnovy pravé přirozenosti, která byla porušena hříchem.²¹⁰

Hořící svíci jako symbol Kristova světla nacházíme v obřadu církve římskokatolické, řeckokatolické, pravoslavné a v obřadu Církve československé husitské. Světlo, které je takto předáváno pokřtěnému, je světlem, jež ho má provázet celým životem až k životu věčnému.

V církvi pravoslavné se setkáváme s úkonem předání křížku. Je to starobylá tradice některých východních pravoslavných církví, ve které docházejí naplnění Kristova slova: „Kdo chce jít za mou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mě.“²¹¹

V obřadech po křtu v Církve československé husitské a českobratrské evangelické se setkáváme s obřadem přijetí do společenství jako stvrzení skutečnosti, že nově pokřtěný patří do konkrétního společenství věřících.

Ve vysvětlujících obřadech, které jsme právě popsali, nacházíme rozdíly v křestních obřadech jednotlivých církví. Přesto tyto obřady pomáhají utvářet celistvý pohled na svátost křtu, kterou jsme jako pokřtění získali plnou účast na Kristově životě, smrti a zmrtvýchvstání.

²⁰⁹ Z lat. *chrisma* a řec. *το χρισμα* – pomazat, mazat; řec. *το μύρον* – vonný olej, směs olivového oleje a vonných látek, srov. Ex 30,23–24.

²¹⁰ Srov. KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*, s. 46.

²¹¹ Mk 8,34

4.4. Společné prvky křestní liturgie

Chceme-li mluvit o společných prvcích křestní liturgie v námi zvolených církevních denominacích, musíme poukázat na jádro křestní liturgie, kterým je vlastní křestní akt, jenž spočívá, jak jsme uvedli, v obmytí křestní vodou nebo v ponoření do vody. Menší odchylku jsme měli možnost zaznamenat v liturgii Českobratrské církve evangelické, kde se vysluhovatel křtu dotýká křtěncova čela prsty namočenými v křestní vodě.

Shodný prvek křestní liturgie nacházíme i v použití trojiční křestní formule, která se sice může zdát podle provedení a kladení důrazu na teologickou nauku různá, její podstata je však, jak jsme uvedli, jedna.

Křtí se tedy z osobního přesvědčení a na základě vyznání víry, ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a kontaktem s vodou.

4.5. Odlišnosti křestních liturgií jednotlivých denominací

Chceme-li se pokusit shrnout rozdíly v pohledu na křestní liturgii a její obřady, největší odlišnosti nacházíme v úkonech, které uvozují vlastní udělení svátosti křtu nebo po něm bezprostředně následují.

Hlavní odlišnosti v křestních obřadech nacházíme v nepoměru liturgických úkonů, které jednotlivé církve v liturgii konají. V koncepci obřadů jsou viditelné rozdíly zvláště u Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické, jejichž křestní liturgie je jednodušší než v církvi římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné, kde nalézáme mnoho symbolických obřadů a úkonů. Rozdíly jsou zřetelné v průběhu přípravných obřadů, ale i v několika obřadech vysvětlujících.

Voda je žehnána v církvi římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné samostatným úkonem. V římskokatolickém ritu spočívá v trojím ponoření paškálu do křestního pramene a pronesením modlitby. V ritu východních církví obřad spočívá v trojím ponoření prstů kněze do vody, v trojím exorcismu – fouknutí ve tvaru kříže a učinění znamení kříže na vodě požehnaným olejem. Církev československá husitská a českobratrská evangelická používá k vnějšímu úkonu křtu vodu, u které nepronáší žádné specifické modlitby.

Mazání olejem je aktem, který nacházíme pouze u církve římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné.

Předání hořící svíce je vysvětlujícím obřadem, který nalézáme u církve římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné po udělení svátosti křtu. V Církvi československé husitské nacházíme tento symbol před křestním aktem, křtěný již

vyznává svou víru s hořící svící v ruce. V Českobratrské církvi evangelické se symbolika světla dle liturgické příručky nekoná.

Obřad předání bílého roucha nalézáme v církvi římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné.

Zajímavost ve vysvětlujících obřadech nacházíme v liturgii Pravoslavné církve, kde je nově pokřtěnému odevzdán náprsní křížek, který je posvěcen v křestním prameni.

Ve vysvětlujících obřadech Církve československé husitské a českobratrské evangelické nalézáme úkon přijetí do náboženské obce. U ostatních námi zvolených křesťanských denominací se tento úkon nevyskytuje.

4.6. Křest malých dětí

V práci jsme pojednali o svátosti křtu dospělých v jednotlivých křesťanských denominacích. Ke křestní praxi křesťanských církví také patří i křest dětí a nemluvňat. Pojmem dítě nebo nemluvně se rozumí ten, kdo ještě nedospěl k vlastnímu rozumovému úsudku a nemůže vyznat vlastní víru.²¹²

Pohlédneme-li na prvopočátky církve, můžeme podložit praxi křtu dětí odkazy na několik míst Nového zákona, kde křest udělovali přímo apoštolové.

V knize Skutků apoštolských čteme příběh o křtu Kornélia a jeho přátel. Když přicházel Petr, Kornélius jej očekával i se svými nejbližšími příbuznými a přáteli. Po tom, co Petr domluvil, ti co přišli s ním, byli v úžasu, že Duch svatý byl dán i pohanům. Tu dal Petr pokyn, aby byli všichni pokřtěni.²¹³

Dále pohlédneme do prvního listu Korintským. Nalézáme zde výpověď: „Pokřtil jsem i rodinu Štěpánovu.“²¹⁴ Z uvedených textů tak můžeme usuzovat, že pokud se v nich mluví o nejbližších příbuzných nebo rodině, byly nedílnou součástí také děti.

Obřad křtu dětí sice začal převládat ve 4. století, ale v latinské církvi po dlouhou dobu neměl vlastní rituál. Ke křtu dětí se používal obřad křtu dospělých a nebyla brána v potaz skutečnost, že děti nejsou zatím schopny samostatně vyznat svoji víru. Až zásluhou Druhého vatikánského koncilu začalo být chápáno zavedení vlastního ritu při křtu dětí a nemluvňat jako potřebné.

Obřad křtu dětí ať je přepracován a přizpůsoben skutečné situaci dětí. Také ať zřetelněji vystoupí přímo v obřadu úloha rodičů a kmotrů a jejich povinnosti.²¹⁵

²¹² Srov. *Křestní obřady: Křest malých dětí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 17, čl. 1.

²¹³ Srov. Sk 10,24.48

²¹⁴ 1 Kor 1,16a

Koncilní otcové navrhli úpravu obřadu křtu dětí tak, že za křtěné dítě vyznávají víru rodiče a kmotrové, v této víře církve pak bude dítě pokřtěno.²¹⁶

4.6.1. Křest dětí a jeho pojetí v křesťanských církvích

Podíváme-li se do věrouky církevních denominací, jimiž se práce zabývá, nacházíme mnoho míst v nauce o křtu dětí a nutnosti či prospěšnosti křtu pro duši dítěte.

Podle slov Katechizmu katolické církve je křest dětí zvláště důležitý tím, že ukazuje na naprosto nezaslouženou milost spásy, která byla člověku dána. Rodiče by tedy zbavovali dítě nedocenitelné milosti být Božím dítětem, kdyby je krátce po narození nepokřtili.²¹⁷

Nahlédneme-li do Základů víry Církve československé husitské, docela výstižným způsobem vysvětlíme pojetí významu křtu dětí.

Křest nemluvnat, která víry nejsou schopna, má smysl, protože Duch svatý v církvi nepůsobí jen ve vědomí, ale i v podvědomí a nevědomí lidí a zasahuje až do jejich života tělesného.²¹⁸

V pohledu Českobratrské církve evangelické je křest dětí a nemluvnat možný, protože Boží vyvolení se ve své svrchovanosti vztahuje i na ty, kteří nejsou prozatím způsobilí vlastního rozhodnutí. Křest nemluvnat je založen na vyznání víry rodičů, kteří pak dítě v této víře vychovávají a vedou, aby se mu tato víra stala vlastní a byla posilou v životě.²¹⁹

I z dohody o křtu, mezi církvemi římskokatolickou, československou husitskou a českobratrskou evangelickou vyplývá význam křtu pro dítě na základě vyznání víry rodičů.

Na základě přání rodičů křtí církev nemluvnata, činí tak ve víře, že děti se týká Kristovo vykoupení, a v naději, že Pán skrze svědectví víry, zejména rodičů a místní křesťanské obce, dovede tyto pokřtěné děti k samostatnému vyznání víry a k životu v následování Ježíše Krista a tak k vědomému přijetí závazku křtu.²²⁰

Křest dětí a nemluvnat je tedy obřadem, který nacházíme ve všech námi zkoumaných církevních denominacích. Co je však nejdůležitější, je skutečnost, že dítě, které bylo

²¹⁵ SC 67

²¹⁶ ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 155.

²¹⁷ Srov. KKC 1250

²¹⁸ Srov. *Základy víry Církve československé husitské*, čl. 315.

²¹⁹ Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 70–71.

²²⁰ *Dohoda o křtu*, čl. 4a.

pokřtěno a začleněno do společenství věřících na základě vyznané víry rodičů a kmotrů, má být v pozdějším věku schopno tuto víru životem dosvědčovat.

4.7. Mimořádná forma křtu

V křestních obřadech nalézáme také mimořádnou formu křestního obřadu, která je použita nejčastěji v případě přímého ohrožení života. Nyní pojednáme o tom, jakou podobu nese a jak k ní přistupují jednotlivé křesťanské denominace.

Podle učení všech církví má být touto formou pokřtěn každý dospělý člověk, který je v přímém ohrožení svého života a projevil zájem o křest. Děti v bezprostředním ohrožení života mají být pokřtěny okamžitě a to nezbytnou formou křtu, použitím křestní formule a materie křtu, všechny ostatní úkony se v takovém případě vynechávají.²²¹

K tomu, aby byl křest v nebezpečí smrti udělen platně, je za způsobilého vysluhovatele považován v pohledu Římskokatolické církve každý člověk. Dokonce i nepokřtěný, když koná úmysl, který koná církev. Musí však splnit neoddělitelné podmínky ke křtu, tedy vyslovení křestní formule a trojí polítky vodou. Řádným vysluhovatelem křtu však samozřejmě zůstává biskup, kněz a jáhen.²²²

Církev řeckokatolická uvádí jako možného vysluhovatele křtu v mimořádném případě jáhna, případně jinou osobu duchovního života, v nejnútnejším případě je za způsobilého považován kterýkoli věřící, jenž zná postup udělení křtu.²²³ Křest je udělen trojím polítky vodou a vyslovením křestní formule. Pokud je to možné, křtí samozřejmě biskup nebo kněz.

Učení Pravoslavné církve uvádí, že v případě smrtelného nebezpečí a nemožnosti přítomnosti kněze může platně a dovoleně křtít jáhen či jiná duchovní osoba. V případě nejzazší nouze však může křtít kterýkoli pravoslavný křesťan. Ke křtu v mimořádné formě je nutno trojnásobné ponoření do vody nebo trojí polítky celého těla a vyslovení křestní formule.²²⁴

V obřadu Církve československé husitské křest v nebezpečí smrti koná duchovní, je-li to možné. V nejnútnejším případě může pokřtít kterýkoli pokřtěný věřící. Křest v mimořádné formě spočívá v trojím polítky vodou a pronesením křestní formule.²²⁵

²²¹ Srov. CIC, kán. 850; CCOE, kán. 676

²²² Srov. KKC 1256

²²³ Srov. CCOE, kán. 677 §2

²²⁴ Srov. *Obřady svaté tajiny křtu*, s. 50–51.

²²⁵ Srov. *Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část*, s. 41.

V obřadu Českobratrské církve evangelické formu pro udělení křtu v mimořádném případě nenacházíme v žádné obřadní příručce, což však neznamená, že by křest v případě krajní nouze nebyl udělován.

Pro případ přímého ohrožení života je obecnou podmínkou platně uděleného křtu kromě dodržení předepsané formy také použití materie, tedy vody. V případě naléhavosti nemusí být voda posvěcena, ale musí být vždy přírodní.

Pomine-li nebezpečí smrti, ve kterém byl člověk pokřtěn, a křest byl udělen platně, hned jak to jeho zdravotní stav dovoluje, je nutné doplnit křestní obřady podle stanovených liturgických předpisů jednotlivých křesťanských denominací.

4.8. Křest a ekumenické vztahy

Podle učení všech církevních denominací má křest dětí i dospělých významnou ekumenickou rovinu. Téměř všechny křesťanské církve vzájemně uznávají křest udělený v jiných církevních denominacích.²²⁶

Křest sám o sobě je jenom počátkem, protože směřuje k dosažení plnosti života v Kristu. Křest je tedy ustanoven samotným Ježíšem Kristem, je zaměřen k vyznání víry a k plnému začlenění do ekonomie spásy. Proto je důležité postupovat v otázkách svátosti křtu formou ekumenického dialogu mezi církvemi, aby se tak ve křtu, který je na základě vyznání víry udělován ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a politím vodou, co nejvíce sblížily v dohodě o jeho důležitosti a vzájemném uznávání.²²⁷

V tomto světle také vznikla dohoda o křtu mezi Církví československou husitskou, českobratrskou evangelickou a římskokatolickou v roce 1994, jež vypovídá o tom, že je dítě křtěno na základě víry rodičů. V této víře vychováno má dojít vlastního vyznání. Dospělý je křtěn na základě vlastního přesvědčení a vyznání víry.²²⁸ Zdánlivě nám zde vypadlo ujednání mezi církvemi řeckokatolickou a pravoslavnou, avšak není tomu tak. Dohoda totiž mezi těmito církvemi a církví římskokatolickou by byla neopodstatněná, protože v pohledu na učení a tradici východních církví nebylo z pohledu Římskokatolické církve nutné činit jakoukoli právní úpravu o platnosti udělení křtu.²²⁹

Dohoda o uznávání křtu tedy plyne z ekumenické spolupráce křesťanských církví. Každý křesťan se může svobodně dle vlastního svědomí rozhodnout a mít plnou účast

²²⁶ Srov. UR 3

²²⁷ Srov. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*. Praha: Česká biskupská konference, 1995, čl. 92–94.

²²⁸ Srov. *Dohoda o křtu*, čl. 4.

²²⁹ Srov. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, čl. 98b–99a.

na společenství církve. Proto v roli ekumenické spolupráce dochází k takzvanému uznání křestního aktu mezi církvemi křesťanských denominací.

5. Období mystagogie

V této kapitole pojednáme o době, která následuje po přijetí iniciačních svátostí. Jejím smyslem je prohloubení prožívání života, který byl započat ve svátosti křtu, živen působením svátostí a vztahem k Písmu svatému a životu církve.

5.1. Co je období mystagogie?

„Mystagogie představuje iniciaci, zasvěcení, které člověka uvádí kamsi dovnitř, takže se mu dostává nového poznání, nové identity, jež mu prve nebyly dostupné.“²³⁰ Toto období následuje tedy bezprostředně po křtu, navazuje na něj jako doba rozšířenější přípravy i přestože svátosti byly již uděleny.²³¹ Mystagogie je dobou, ve které má jít především o začlenění nově pokřtěných do vnitřního prožívání a porozumění slavení svátostí a života církve ve společenství. Období křesťanské mystagogie se rozvinulo zvláště v prožívání iniciačních svátostí (křest, biřmování, eucharistie), kde ve své podstatě jde o specifickou formu obřadu, kdy společenství věřících s nově pokřtěnými pokračuje v hlubším porozumění velikonočním tajemstvím.²³²

Období mystagogie bylo známo již v minulosti církve. Vhodným prostředkem mystagogické katecheze, známým již z dob starověku, jsou především homilie velikonočního týdne, ve kterých je vysvětlen smysl symbolického liturgického jednání nově pokřtěným ale i celému společenství věřících. Významnými autory těchto mystagogických homilií byli zvláště sv. Cyril Jeruzalémský²³³ a sv. Ambrož²³⁴, kteří tak nově pokřtěným poskytovali jedinečným způsobem ve svém učení výklad liturgického slavení a jeho hlubšího prožívání.²³⁵

Mystagogická homilie vyrůstá z liturgického slavení a zároveň do něj hlouběji uvádí.²³⁶ Období mystagogie je proto potřeba chápat jako období začátku křesťanského

²³⁰ VOPŘADA, David. Mystagogie jako uvedení do tajemství Krista v rané církvi. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 6.

²³¹ *Příprava dospělých na křest*, s. 23.

²³² Srov. KUNETKA, František. *Liturgika: Úvod do liturgie svátostí: Mystagogie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 49.

²³³ Sv. Cyril Jeruzalémský (315–386), biskup, vypracoval 23 katechetických (mystagogických) lekcí, vyznačoval se příkladnou starostlivostí o katechumeny a jejich vzdělání.

²³⁴ Sv. Ambrož (340–397), biskup v Miláně, autor mnoha teologických a katechetických spisů, např. *De mysteriis*, *De sacramentis*.

²³⁵ Srov. KUNETKA, František. *Liturgika*, s. 49.

²³⁶ Srov. BERGER, Rupert. *Liturgický slovník: Mystagogie*, s. 310.

života, tedy vrůstání do církevního společenství, poznávání plného života církve, zvláště v působení svátostí.

Jde tedy o velmi důležité období, které je ale dnes často nedoceněno. Často bývá redukováno pouze na zpravidelnění právě zahájené svátostné praxe, jen na různá setkání i liturgická. Má být pro nově pokřtěného dobou, ve které se má plně začlenit do křesťanského společenství. Je též důležitou dobou i pro věřící, kteří mají dojít jejich doprovázením k prohloubení vlastního prožívání víry nejen prostřednictvím působení Božího slova, ale i života ze svátostí.²³⁷

Pokud chceme skutečně pojednat o období mystagogie v křesťanských obřadech křesťanských církví, nacházíme doporučení k tomuto období pouze v ritu liturgie Římskokatolické církve. Různá pastorační doporučení, jak správně uvést a začlenit nově pokřtěné do plnohodnotného křesťanského života ve společenství věřících, do kterého byli přijati, vkládají prožívání období mystagogie do doby velikonoční, ve které je postupně prohlubován význam svátostí a liturgie pro plnost křesťanského života.

K výše zmíněnému doporučení pro období mystagogie po celou dobu velikonoční, zvláště o nedělních mších, je důležité, aby bylo pro nově pokřtěné vyhrazeno vhodné místo. Je potřeba počítat s jejich přítomností, při homiliích pamatovat na prohloubení prožívání liturgie a uvádění do života milostí plynoucích z plného prožívání svátostí křesťanského života. Doporučuje se, ať se diecézní biskup potká s nově pokřtěnými a v případě nebyl-li přítomen při udělení svátosti, má při tomto setkání předsedat eucharistii. V závěru velikonoční doby je doporučeno vykonat nějaký závěrečný obřad podle místních zvyklostí, např. vykonat připomínku křtu.²³⁸ Doporučuje se také, ať se nově pokřtění často shromažďují ve společenství věřících, aby si mohli vyměňovat své duchovní zkušenosti a načerpávat nové síly.²³⁹

V tomto období se doporučuje klást důraz na vysvětlení praktického charakteru působení svátostné milosti, jež nebylo plně možné v době katechumenátu, např. prožívání svátosti smíření, se kterou nově pokřtění nemají zkušenost. Proto je vhodné, aby byli moudře a důvěrně doprovázeni, ať si uvědomují, jak často, z čeho a proč se zpovídat. Uvádění do dobré zpovědní praxe však nemůžeme urychlit a často trvá déle než jen po dobu velikonoční, mnohdy několik měsíců či let.²⁴⁰

²³⁷ DŘÍMAL, Ludvík. Žít Velikonoce křesťanů – náměty k průběhu mystagogie. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 22–23.

²³⁸ Srov. *Český misál: Obřad svěcení vody a pokropení lidu*, čl. 1–6.

²³⁹ Srov. *Uvedení do křesťanského života*, č. 235–239.

²⁴⁰ Srov. *Příprava dospělých na křest*, s. 23.

Jde tedy o velmi křehké období, které má své klady ale i zápory. Novokřtěnec si najednou po křtu může připadat nadbytečný, opuštěný, ne-li zanedbaný. Proč? V období katechumenátu je mu projevována potřebná péče, po křtu již častokrát ne. Neznamená to, že je ho potřeba stále vodit a opečovávat jako v době příprav, ale pomoci mu ve zdravé míře, aby se naučil jako dítě chodit na vlastních nohou v křesťanském životě.²⁴¹

Odpovědnost za období mystagogie nese celé společenství věřících, ti jsou prvními svědky pro nové křesťany. Právě místní církevní společenství je místem, kde nově pokřtění začínají svůj život víry. Proto je doporučeníhodné, aby v každé situaci byla nově pokřtěným poskytována pozorná a přátelská pomoc, ať se mohou plně a bez problému začlenit do společenství, a to tak, aby z toho měli radost.

Období mystagogie lze tedy jednoduše pojmenovat jako období péče o pokřtěné nejen v době bezprostředně po křtu, ale je ho možno nazvat obdobím celého křesťanského života. Jde o péči mezi členy v živém sboru o sebe navzájem.²⁴²

Jak jsme již zmínili v této kapitole, jde o období, které je často nedoceněno. Proto jen těžko hledáme jeho jasnou strukturu v námi zkoumaných křesťanských denominacích.

Vezměme však v potaz skutečnost, že samo poslání církve je mystagogické. Církev má doprovázet člověka k mystériu. Můžeme mluvit o liturgické formaci, vysvětlování a ozřejmování symbolů, kdy je věřící také třeba inspirovat k naslouchání a rozjímání Božího slova, aby na ně dokázali odpovídat vlastním životem.²⁴³

Jaká má tedy být úloha období mystagogie dnes? Má být zvláště dobou, kdy se „nově pokřtění učí zaujmout své místo v církvi, a to jak v profesionálních aktivitách, tak i pastoračních. Uplatní se při tom komunitní rozměr křesťanského života a eucharistické sdílení, jichž není nikdy dosaženo jednou provždy.“²⁴⁴ Z uvedeného si můžeme dovojit, že mystagogie křesťanského života je součástí celého křesťanského společenství a společného života. Strukturovat ji lze liturgicky do prožívání doby velikonoční, avšak nemělo by se zapomínat na přesah této doby do celého života křesťana.

²⁴¹ Srov. *Příprava dospělých na křest*, s. 23.

²⁴² Srov. *Agenda českobratrské církve evangelické*, s. 73.

²⁴³ Srov. KUNETKA, František. *Liturgika*, s. 49.

²⁴⁴ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Mystagogie dnes: Resumé článků z belgického časopisu *Lumen Vitae. Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3, s. 9.

Závěr

Vytyčeným cílem práce bylo blíže porovnat současnou podobu křestních obřadů křesťanských církví. Práce tak přináší pohled na současnou podobu křestní liturgie a obřadů s ní spojených. V úvodních částech práce jsme krátce představili zkoumané křesťanské denominace a zevrubný historický pohled na křest. V hlavní části práce jsme porovnávali strukturu obřadů od zahájení doby přípravy až po obřady křestní liturgie. V obřadech křestní liturgie jsme pojednali nejen samotný křestní akt, ale také úkony, které mu předcházejí či na něj navazují.

V průběhu práce jsme prostudovali a pomocí komparace zpracovali podobu liturgie křestních obřadů, jak jsou obsaženy v liturgii jednotlivých denominací. Stanoveným úkolem práce tak bylo poukázat na podobu i odlišnosti v konání jednotlivých obřadů či úkonů souvisejících s křestní liturgií. Poukázali jsme na jednotlivé aspekty, ve kterých se křesťanské církve v udílení křtu neliší, ale zároveň bylo pro nás přínosem sledovat mírné odlišnosti, jež mají vlastní hlubokou hodnotu v obřadech i životě jednotlivých církví.

Některé rysy křestních obřadů křesťanských církví, např. samotný křestní akt nebo pronášené modlitby, které jsme si již v počátku práce dovoluovali považovat za stejné, nás v průběhu práce neustále utvrzovaly v přesvědčení, že i když je vlastní podoba křestních obřadů každé křesťanské církvi různá, je kladen důraz na jeden a týž životní aspekt, kterým je patřit Kristu. Z uvedené práce vyvozujeme fakt, že nás pojí jeden křesťanský křest a jedna víra. Liturgie obsažená v obřadech jednotlivých denominací nám tak ukazuje zvláštním způsobem, že jednota v mnohosti je specifickým slovním obratem a vlastním bohatstvím křesťanství.

Přijetí křtu jakožto první iniciační svátosti následuje po období přípravy, které bylo bezpochyby nutno pojednat jako součást křestních obřadů.

Katechumenát je tedy označením doby přípravy, vyučováním a duchovním doprovázením toho, kdo projevil touhu po křtu. Takovéto označení doby je vlastní všem křesťanským církvím. Z tohoto důvodu je zřejmé, že jsme se v námi zvolených denominacích setkali s obřadem přijetí do katechumenátu. Strukturou obřadu je dialogická forma, označení katechumena znamením kříže či vzkládáním rukou duchovního, které je doprovázeno modlitbou.

V průběhu katechumenátu je kladen důraz na vyučování po stránce katecheticko-spirituální. Církev doprovází katechumeny modlitbou a žehná jim. Setkali jsme se také

s doprovázením katechumena určitými liturgickými úkony, které jsme našli pouze v obřadech církví římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné. Jde především o modlitby exorcismů a pomazání olejem. Zde spatřujeme zásadní rozdíl, totiž že Církev československá husitská a Českobratrská církev evangelická nedoprovázejí katechumena v období přípravy zvláštními liturgickými úkony.

Průběh a strukturu křestní liturgie jako takové jsme náležitě rozdělili do částí a to: přípravné obřady, křestní akt a obřady vysvětlující.

Přípravné obřady uvádějí do slavení samotného obřadu udělení křtu. V části přípravných obřadů jsme našli úkony, které spolu korespondují, ale i úkony které jsou vlastní pouze některým církvím.

Dva ze tří výrazných obřadů před udělením křtu jsou opět vlastní církvím římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné. Pojednali jsme tak o obřadu žehnání křestní vody a pomazání olejem. K těmto úkonům také patří liturgický průvod ke křtitelnici za doprovodu zpěvu nazývaného litanie v západním ritu či ektenie v ritu východních církví.

Třetí obřad umístěný v předkřestní liturgii je úkon zřeknutí se zla a vyznání víry. Jde o nejdůležitější část před vlastním udělením křtu, ve které křtěnec stvrzuje své rozhodnutí pro křest. V podobě dialogické, tedy formou otázek a odpovědí spojených s recitací Kréda, je tento úkon prováděn ve všech námi zvolených denominacích. Na základě svobodného rozhodnutí a vyznání víry je následně udělen křest.

Nejdůležitějším bodem, dovolíme si říci, vrcholem křestní liturgie, je křestní akt. Tento se zakládá ve všech denominacích stejně na materii křtu a formě křtu. Materie, tedy voda, kterou je křtěný polit, případně do ní ponořen, je nutností k udělení křtu. Křest je udělen ponořením nebo politím v církvi římskokatolické, Církvi československé husitské a Českobratrské církve evangelické, u které však jako jediné jsme se setkali i s variantou pouhého dotyku vysluhovatele křtěncova čela ve vodě smočenými prsty. Církev řeckokatolická a pravoslavná sice připouštějí možnost křtít politím, avšak v hojné míře převažuje udělení křtu ponořením, tak jak uvádějí jednotlivé liturgické texty.

Forma křtu, vyslovení křestní formule jmen osob Nejsvětější Trojice, zakládá jednotu křtu v pravém slova smyslu. I když je pravdou, že jsme v práci pojednali o různých vysloveních této formule založených na teologickém významu, je kladen důraz na křestní akt jako takový a ne na osobu vysluhovatele. Vysluhovatelem křtu je v každé církevní denominaci řádně ustanovený duchovní.

Křest v každé námi zvolené křesťanské denominaci je tak udělen určitým kontaktem s vodou a vyslovením křestní formule.

Udělením křtu se nově pokřtěný stává křesťanem a v pohledu církve římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné i členem křesťanské obce.

Po samotném křestním aktu následovaly vysvětlující obřady, jež v jednotlivých úkonech nesou symbolickou hodnotu.

V Církvi československé husitské a českobratrské evangelické jsme se setkali s obřadem přijetí do náboženské obce, jenž se koná bezprostředně po křtu.

Úkon předání bílého roucha symbolizuje nově pokřtěnému čistý život, ve který se právě oděl, a má ho nepošpiněný zachovat do života věčného. S tímto úkonem jsme se setkali v obřadu církve římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné.

Dalším úkonem po křtu je předání hořící svíce jako světla Kristova, jež má být svítlnou pro životní pouť pokřtěnému. Symboliku světla tak nacházíme v obřadu církve římskokatolické, řeckokatolické, pravoslavné a Církve československé husitské.

Úkon mazání křížmem jsme našli pouze v obřadu církve římskokatolické a pouze v případě, neuděluje-li se okamžitě další z iniciačních svátostí, kterou je biřmování. Prakticky však bývá zvykem církve u dospělých křtěnců, že se zároveň biřmují, v tom případě se úkon pomazání jako samostatný vynechává. Podobně je tomu i v obřadech církve řeckokatolické a pravoslavné, kde hned po křtu následuje bezprostředně udělení svátosti myropomazání, avšak jako samostatné svátosti, jejíž obřad již nebyl předmětem našeho zájmu.

Úkony mazání oleji nenacházíme v obřadech Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické.

Zajímavým a v celku inspirujícím byl pro nás úkon, se kterým jsme se setkali v obřadech Pravoslavné církve, a tím bylo gesto předání posvěceného křížku, jenž byl pověšen na krk nově pokřtěnému.

Po těchto úkonech vysvětlujících obřadů, tak jak jsme je výše popsali a shrnuli, končí samotné křestní obřady a liturgická slavení pokračují podle liturgických rubrik jednotlivých církví.

Následně jsme se zaměřili na další podoby křestních obřadů v námi zvolených církvích a můžeme konstatovat, že obřady obsahují slavení křestní liturgie dětí. Ty jsme však nějak zvlášť neanalyzovali, protože samotné křestní obřady křtu dětí ve všech námi zvolených denominacích ve své podstatě korespondují s obřady křtu dospělých,

avšak neobsahují obřady doby katechumenátní, jak je tomu u dospělých. Děti jsou křtěny na základě vyznání víry rodičů.

Druhou formou obřadů, které jsme věnovali malinko větší pozornost než křtu dětí, byla podoba křestního obřadu v nouzi, tedy v ohrožení života. Takovou formu obřadu nám předložily liturgické texty církví římskokatolické, řeckokatolické, pravoslavné a Církve československé husitské. Podoba těchto křestních obřadů je v celku jednotná, koná se jen ta nejnútnejší část bez průtahů a otálení, když člověk v ohrožení života projevil svou touhu být pokřtěn. Vysluhovatel v této podobě křtu však musí vědět, jak křestní obřad probíhá a musí konat tak, jak koná církev, tedy křtít vyslovením křestní formule a trojím polítím vodou s tím úmyslem, s jakým křtí církev, tedy na odpuštění hříchů a pro život věčný. Vysluhovatelem křtu i v této podobě je ordinovaný duchovní církve. Pokud ho však nelze zabezpečit, tak za platný křestní akt se považuje, když křtí kterýkoli křesťan. V bezprostředním ohrožení života Římskokatolická církev umožňuje, aby křest platně udělil dokonce i nepokřtěný člověk.

V práci jsme také pojednali, kdo je účasten křestní liturgie, v daných podkapitolách jsme sledovali, kdo v jednotlivých denominacích může přijmout křest, kdo je řádným vysluhovatelem křtu a jaký je úkol kmotrů. Protože křest je radostí celé církve, je přítomno i společenství věřících.

Ke křestním obřadům jsme připojili také kapitolu o období, které po křtu následuje. V krátkosti jsme pojednali o době mystagogie, kterou jsme představili jako dobu velmi důležitou pro nově pokřtěného. Prožívá první kroky křesťanského života. Toto krásné období je však mnohdy opomíjeno či přehlíženo. Proto jsme si dovolili jej nazvat obdobím celého křesťanského života, které končí až poznáním pravé Pravdy v Ježíši Kristu. V tomto světle je období mystagogie vlastní všem denominacím. Rozpracovanou a obřadně uchopenou strukturu jsme pro období mystagogie našli v liturgii církve římskokatolické, ze které jsme v pojednání o tomto období přímo vycházeli.

Práce nás tak provedla křestními obřady křesťanských církví a i když nám nabízí neustále nové a nové otázky týkající se podoby či odlišnosti v obřadech udělení svátosti křtu, které by samozřejmě zasluhovaly hlubší badatelskou činnost, máme za to, že v současné podobě práce plně splnila svůj úkol a předložila srovnání podoby liturgie křestních obřadů jednotlivých křesťanských církví. Tím také splnila cíl komparovat křestní praxi církve římskokatolické, řeckokatolické, pravoslavné, Církve československé husitské a Českobratrské církve evangelické s předpokladem další

liturgické a pastorační praxe autora v duchu ekumenické spolupráce církví putujících do Božího království.

Seznam použitých zkratk

CCEO Kodex kánonů východních církví

CIC Kodex kanonického práva

č./čl. číslo/článek

DI Dominus Iesus

kán. kánon

KKC Katechismus katolické církve

LG Lumen Gentium

např. například

roč. ročník

s. strana

SC Sacrosanctum Concilium

Srov. srovnej

UR Unitatis Redintegratio

Seznam literatury

Liturgické knihy:

Agenda českobratrské církve evangelické: Díl první: Bohoslužební kniha. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1983.

Český misál. ŠLÉGR, Jan (ed.). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

Křestní obřady: Křest malých dětí. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

Malý trebník: Obřady svátosti křtu a myropomazání. Praha: Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR. K používání ad experimentum, 2012.

Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: První část. Připravil liturgický výbor VIII. sněmu CČSH za vedení emeritního patriarchy Josefa Špaka. Praha: Církev československá husitská, 2006.

Obřadní příručka: Agenda Církve československé husitské: Třetí část. Připravil liturgický výbor VIII. sněmu CČSH za vedení emeritního patriarchy Josefa Špaka. Praha: Církev československá husitská, 2015.

Obřady svaté tajiny křtu. 4. vydání. Jihlava: Typografie u kaple sv. Václava a Ludmily, 2002.

Příprava dospělých na křest: Pomůcka pro ty, kteří vedou přípravu. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2002.

Uvedení do křesťanského života. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1987.

Magisterium:

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání. v Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Katechismus katolické církve. 2. vydání. v Karmelitánském nakladatelství 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny: Latinsko-český překlad s věcným rejstříkem. Praha: Zvon, 1994.

Ostatní církevní dokumenty:

Direktář k provádění ekumenických principů a norem. Praha: Česká biskupská konference, 1995.

Dohoda o křtu. Dokumenty – svazek 3, Praha: Sekretariát České biskupské konference (pro vnitřní potřebu), 1994.

Základy víry Církve československé husitské: se Stručným komentářem. Praha: Církev československá husitská, 2014.

Literatura:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad / Ekumenická rada církví. Přeložily ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.

ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj.* 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008.

ČERNOUŠEK, Tomáš. *Liturgický prostor.* Velehrad: Matice Cyrilometodějská, 1995.

DATTRINO, Lorenzo. *Patrologie.* Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 1994.

DONGHI, Antonio. *Gesta a slova: Úvod do symbolické mluvy liturgie.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

EKUMENICKÁ RADA CÍRKVÍ. *Křest, Eucharistie, Duchovenská služba v církvích ERC: Pojetí svátosti křtu v církvích ERC.* Praha: Ekumenická rada církví v České republice, 2016.

FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo: Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví.* 3. upr. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

GRUBER, Jiří. *Otázky a odpovědi: Evangelický katechismus pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce*. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické. Kalich, 2004.

GRÜN, Anselm. *Křest*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

HEJTMANOVÁ, Marcela. *Itinerarium Egeriae – Putování Egeriino*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta, 1999.

Hippolyt Římský. *Apoštolská tradice*. Velehrad: Refugium, 2000.

KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*. Prešov: Pravoslavná bohoslovecká fakulta UP, 1996.

KUNETKA, František. *Liturgika: Úvod do liturgie svátostí: Mystagogie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

LICHNER, Miloš. *Kontextuálny pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína*. Trnava: Dobrá kniha, 2015.

MIECZKOWSKI, Janusz. *Vysluhovanie sviatostí podľa Malého trebnika*. Centrum katechumenátu v Krakove. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2007.

MRŇÁVEK, Tomáš. *Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici*. Fórum pastorálních teologů VIII. Křest a iniciace. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011.

MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

NOVÁK, Josef. Sv. Justin: První Apologie 61. In NOVÁK, Josef. *Patristická čítanka*. Teologická studie. Praha: Česká katolická charita, 1988.

OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

POKORNÝ, Ladislav. *Liturgika II.: Dějiny liturgie v přehledu*. 1. vyd. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství v Praze, 1977. Pro studijní účely Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Litoměřicích.

POKORNÝ, Ladislav. *Světlo a svátosti času*. Praha: Zvon, 1990.

SCHALLER, Marian. *Liturgie*. Praha: Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Knihotiskařství V. Kotrba, 1933.

ŠAK, Štefan. *Svätá tajina krstu: Teologický, liturgický a historický výklad obradov a modlitieb*. Prešov: Pravoslavná bohoslovecká fakulta PU v Prešove, 1999.

VARCL, Ladislav. DRÁPAL, Dan. SOKOL Jan (ed.). *Spisy Apoštolských otců*. Praha: Kalich, 2004.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004.

ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé. Dogmatika. Svazek II*. Praha: Skriptum, 1994.

Slovníky:

BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. Český překlad, 5. vydání. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956.

Články a internetové zdroje:

DŘÍMAL, Ludvík. Žít Velikonoce křesťanů – náměty k průběhu mystagogie. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3.

CHALUPA, Petr. Biblické základy modlitby pro žehnání křestní vody. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2011, roč. 3, č. 1.

VOPŘADA, David. Mystagogie jako uvedení do tajemství Krista v rané církvi. *Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. *Mystagogie dnes: Resumé článků z belgického časopisu Lumen Vitae. Cesty katecheze: Revue pro katechetiku a náboženskou pedagogiku* 2010, roč. 2, č. 3.

Deklarace Dominus Iesus: O jedinečnosti a spásonosné univerzalitě Ježíše Krista a Církve. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2000. [2017-12-27]. <<http://web.katolik.cz/feeling/library/dominus%20iesus.pdf>>.

HALAMOVÁ, Markéta. *Průvodce Českobratrskou církví evangelickou: Křest*. [2017-12-20]. <https://www.evangnet.cz/cce_pruvodce:krest>.

HÖDL, Pavel. *Křest dospělých – katechumenát rozvržený do stupňů 1/3* (5.3.2012) [2017-12-23]. <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1757#_ftn21>.

Kodex kanónů východních církví. 2011. [2017-12-09]. <<http://grkatba.sk/cceo/>>.

Liturgie křtu malých dětí krok za krokem [2017-12-23]. <www.liturgie.cz/krest/liturgie-krtu-deti-krok-za-krokem/>.

Pastorační pravidla ke svátostem: Návrh pastoračně výchovného výboru VIII. sněmu Církve československé husitské. I. část: Křest. Praha: Sněmovní centrum Církve československé husitské (2012) [2017-12-20]. <http://www.ccsk.cz/dokumenty/1697-pvv_zari-2012.pdf>.

Strauros, informačný dvojtýždenník gréckokatolíckej farnosti v Bratislave. (2.2013) [2017-11-07]. <<http://www.grkat.nfo.sk/Bratislava/casopis/stauros-2013-04.pdf>>.

Svätosti a obřady – Křest. Pravoslavná církevní obec Františkovy Lázně. [2017-11-07]. <<http://www.pravoslavi-frlazne.cz/svatosti/krtiny>>.